

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת ויגש

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם ימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת ויגש

מפתח העניינים

תוכחתו של יוסף לאחיו - אני יוסף אחיכם \ הבושה שיש לאדם בזמן שמגלה שכל חייו חי בטעות \ על האדם לבחון את עצמו ולפשפש תמיד במעשיו \ חסידותו של יוסף בדאגתו על אחיו שלא יתביישו \ חסידותם של האחים - כל מציאותם היתה התורה הקדושה \ שם שמים לא אז מפיו של יוסף \ תיקון המידות של יוסף עד קצה האחרון \ התבוננות ומחשבה על הזולת

מפתח חידושי תורה

- א. בענין לשון אל יחר יח
ב. בענין ה' יתירה בסוף התיבה יח
ג. בענין עוד יוסף חי כ
ד. בענין לשון אחיזה כא

מפתח שנות חיים

- מ. דירה טובה כב
מא. דקדוקי מצוה והידור מצוה כב
מב. דרך ארץ כג
מג. דרשות בענין אברהם אבינו ע"ה כד
מד. הדלקת נרות בבית הכנסת כד
מה. הדלקת נרות שבת כז
מו. הדפסת ספרי קודש כח

מפתח חידושי סוגיות

- בענין מצוה הבאה בעבירה בדרבנן כט

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה

תנצב"ה

תוכחתו של יוסף לאחיו - אני יוסף אחיכם

בעזרת ה' יתברך נראה לעיניי בכמה עניינים ופרטים שבפרשה, פרשת ויגש.

בתחילת הפרשה אנחנו רואים את הפגישה הנוראה שהיתה בין יוסף לאחיו. וכבר אמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה צג, ט), 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו', אבא הכהן ברדלא, שהיה חכם מוחכמי התלמוד, אמר: **אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה.** יוסף קטן שבשבטים היה ולא היו אחיו יכולים לעמוד בתוכחתו, הדא הוא דכתיב 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו', לכשיבוא הקב"ה ויוכיח לכל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר 'אוכיחך ואערכה לעיניך', על אחת כמה וכמה.

ויש להבין. כשאנחנו קוראים ולומדים את הפרשה בהתבוננות אנחנו לא מוצאים שום תוכחה של יוסף לאחיו. בתחילה יהודה נגש להיות מליץ יושר על בנימין והוא מספר את כל הסיפור מההתחלה, ומבקש ומעורר את רחמי יוסף. אחרי שיוסף שמע את הדברים הנוקבים של יהודה, כתוב 'ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי, ויתן את קולו בבכי ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו'. על זה אמר אבא הכהן ברדלא, 'יוסף קטן שבשבטים היה ולא היו אחיו יכולים לעמוד בתוכחתו'. היכן יש כאן תוכחה!?

ביאר הגאון בעל בית הלוי זצ"ל (פרשת מקץ), שהתוכחה הנוקבת של יוסף היתה בשלוש מילים: **'אני יוסף אחיכם'**. שהרי, כל לימוד הזכות שיהודה בא לעורר את רחמיו של יוסף היה בענין הזה שנפשו של בנימין קשורה בנפשו של אביהם יעקב, וטוען יהודה, אם אבינו הזקן שהוא מלומד בתלאות ויסורים כל חייו, ישמע שגם את בנימין - המזכרת היחידה שנותרה לו מרחל, לקחו מצרים - ודאי ימות. על זה באה התוכחה של יוסף, 'אני יוסף אחיכם', גם אני הייתי בן לאותה אשה שהיתה אהובה על אבא, רחל. גם אני היתה נפשי קשורה בנפשו, ואף על פי כן מכרתם אותי בלי לחשוב 'מה יהיה על אבא', ואם כן מהו שעכשיו אתם באים ומספרים סיפורים שאתם דואגים לאבא שלכם.

ובאמת זו תוכחה איומה. אדם מכין לעצמו נאום של סנגוריה ולימוד זכות על עצמו כשיעמוד במשפט בשמים, הוא חושב 'אם ישאלו אותי כך - אענה כך וכך, ואם ישאלו באופן זה וזה - אענה כך וכך'. ובסוף מתברר שכל הלימוד זכות שהוא הכין, זה עצמו ממש הופך להיות לימוד חובה לעצמו. וכך היה אצל האחים, שכל הלימוד זכות שהכין יהודה לעורר את רחמי יוסף על אביהם הזקן, נהפך ללימוד חובה, ואומר להם יוסף 'אני יוסף אחיכם', והלא כשמכרתם אותי לא חסתם על אבא.

זו היתה התוכחה של יוסף לאחיו, וזו היא התוכחה שיבוא הקב"ה ויוכיח לכל אחד ואחד. אדם יתבונן בחיי חיותו וימצא שתמיד המעשים שלו סותרים את המעשים שלו עצמו,

ותמיד דיבוריו סותרים את דיבוריו שלו. מדוע? - כי לאדם יש שתי מערכות. יש את החיים שלו, בחיי העולם הזה, ויש לעומת זה את חיי התורה והמצוות. ואדם שיתבונן - יגלה שהוא סותר את עצמו ומשנה את ההנהגות שלו בין מערכה למערכה. למשל, כשבאים ואומרים לאדם 'בוא ותתמוך קצת בעניני צדקה, בוא ותתרום קצת עבור ישיבה', הוא אומר 'אין לי כסף, נגמר התקציב'. אבל אם באים אליו ומזמינים אותו לכל מיני עניני שטות והוללות, הוא מגיע בחפץ לב ומבזבז ממון בעין יפה. תחליט: יש לך כסף, או אין לך כסף?! יש דברים שלגביהם יש לך כסף ויש דברים שבשבילם אין לך?! - זו היא סתירה.

יש אחד שבטבעו הוא עצלן. מתי הוא מתעצל? - כשמזמינים אותו לשיעור תורה. אז הוא אומר לך 'אני לא יכול להגיע, יש לי ספק כאב ראש', וכיוצא בזה. אבל כשבאים ומזמינים אותו לכל דבר בטל שבעולם - תמיד הוא מעשרה ראשונים, ולפעמים הוא הראשון... תחליט: אתה עצל או שאתה זריז?! אבל האדם סותר את עצמו. זו היתה התוכחה של יוסף לאחיו, וזו תהיה התוכחה הנוקבת של הקב"ה לכל אחד לפי מה שהוא. לא היה לך כסף? - אז למה לדברי הבל ורעות רוח היה לך?! וכך כל הלימוד זכות שהאדם מכין לעצמו, הכל יתברר כעורבא פרח מיניה וביה.

הבושה שיש לאדם בזמן שמגלה שכל חייו ביטעות

יש כאן עוד ענין. רש"י כותב, מדוע נבהלו אחיו מפניו? - מפני הבושה. ובמדרש מובא (בראשית רבה צג, ה) שברוב הבושה, פרוחה נשמתם. אנחנו לא יודעים בבירור מהי בושה. אנחנו סבורים שבושה היא כאשר אדם מגיע לו כבוד גדול, ולא נותנים לו אותו כפי הראוי לו - זו היא בושה, ואז הוא מתבייש. או בושה שמוצטיירת בעינינו היא, כאשר אדם עושה איזו פעולה לא מוצלחת וכולם מסתכלים עליו, ואז הוא מתבייש. למשל, אם אדם עולה ביום חורפי לאוטובוס עם שני מעילים, ומחפש את הכסף לשלם לנהג. הוא מכניס את היד לכיס אחד, ולא מוצא את הכסף. מכניס לכיס השני, וגם שם לא מוצא כלום. כך הוא עומד כמה דקות ומחטט בכיסים אולי ימצא משהו, ובזמן הזה יש דומיה מוחלטת וכל הנוסעים מסתכלים עליו, הוא מרגיש שעיני כולם נעוצות בו ודוקרות את לבו. ופתאום קם אחד האנשים ומציע לו, 'אתן לך שקל, ופעם אחרת תחזיר לי'... הוא מתבייש מאוד מאוד, עד שבסוף הוא מוצא באיזה כיס נסתר את הכסף, ואז הוא כולו מתנשם לרווחה.

אנחנו חושבים שזו היא הבושה, אבל לא זו היא הבושה האמיתית. רבינו יונה כותב שהבושה האמיתית היא הבושה הבאה מטהרת הנשמה. לא בושה שבאה מפני הזולת, אלא בושה כאשר אדם רואה את המעמד האמיתי שלו ומתבייש בעצמו. וזה מה שהיה כאן אצל האחים, שנבהלו מפני הבושה, נבהלו מחמת עצמם.

וְזוּ הִיטָה הַתּוֹכַחָה שֶׁל יוֹסֵף. תּוֹכַחָה הִיא לֹא רַק כְּאִשֶּׁר אָדָם מְגִיעַ לַחֲבִירוֹ וְאוֹמֵר לוֹ דְבָרִים כְּדַרְבְּנוֹת, אֲלֵא יֵשׁ תּוֹכַחָה אַחֲרֵת, וְהִיא - כְּשִׁמְעֵמִידִים אָדָם עַל טְעוֹתָיו. כֵּךְ הִיא אֲצֵל יוֹסֵף וְהָאֲחִים. בְּמִשָּׁךְ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה הָיָה בְּרוּר לְאֲחִים שֶׁעָשׂוּ כַּהוֹגֵן שֶׁמָכְרוּ אֶת יוֹסֵף, וְכִמוֹ שֶׁבִיאָרְנוּ בְּעֵבֶר שֶׁהַמְכִירָה שֶׁל יוֹסֵף הִיטָה לְדַעַת הָאֲחִים לְפִי גְדְרֵי תוֹרָה, מֵאַחַר וְיוֹסֵף הוֹחֵזֵק בְּעֵינֵיהֶם בְּגֵדֵר רוּדֵף. שֶׁהָרִי רָאוּ אֲצֵל הַסְּבֵא אֲבֵרָהֶם, שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, אֶחָד נִשְׁאָר לְהִיּוֹת הַמְּמֻשָּׁךְ שֶׁל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל - יַצְחָק, וְאֵילוֹ יִשְׁמַעֵאל וּבְנֵי קְטוֹרָה נִדְחוּ. אַחַר כֵּךְ זֶה שׁוֹב חוֹזֵר עַל עֲצֻמוֹ. הָיוּ שְׁנֵי בָנִים, יַעֲקֹב וְעֵשָׂו. יַעֲקֹב הוּא אִישׁ תָּם וְיוֹשֵׁב אֱהָלִים וְהוּא מְקַבֵּל אֶת תּוֹרָתוֹ שֶׁל יַצְחָק וּמְמֻשָּׁךְ אֶת דְּרָכּוֹ, וְאֵילוֹ עָשׂוּ הוּא אִישׁ שָׂדֵה, נִשְׁלַח לְאַרְץ גִּזְרָה, אֶרֶץ שְׁעִיר, וְיִצְא הַחוּצָה.

חֲשִׂשׁוּ הָאֲחִים, שְׁמֵא יוֹסֵף זֹמֵם לַעֲשׂוֹת לָנוּ גַם כֵּן כְּדַבֵּר הַזֶּה. הִנֵּה יוֹסֵף יוֹשֵׁב כָּל הַיּוֹם עִם אָבִא וְלוֹמֵד מִמֶּנּוּ אֶת תּוֹרָתוֹ, וְאַנְחָנוּ יוֹצֵאִים הַשָּׂדֵה לְרַעוּת אֶת הַצֶּאֱנָן. וְלֹא דִי בִזָּה אֲלֵא שִׁוְסֵף הוֹלֵךְ וּמוֹצֵא אֶת דְּבַתְנוּ רַעָה אֲצֵל אָבִא, וּבּוֹדָאֵי אֵין זֶה אֲלֵא כִי יוֹסֵף רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת לָנוּ כְּמוֹ שֶׁהִיָּה בְּדוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים, לְהַמְשִׁיךְ אֶת דְּרָכּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ וּלְנַשֵּׁל אוֹתָנוּ מִנַּחֲלַת בֵּית יַעֲקֹב, וְאִם כֵּן הוּא בְּגֵדֵר רוּדֵף שְׂרוּצָה לְסַלֵּק אוֹתָנוּ מֵחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא. וּמִי שְׂרוּדֵף אֶת חֲבִירוֹ מוֹתֵר לְהַרוּג אוֹתוֹ, וְלִכֵּן הֵם מָכְרוּ אוֹתוֹ.

כֵּךְ עָשׂוּ הָאֲחִים, וְכֵךְ חֲשַׁבוּ וְהַחֲזִיקוּ בְּמִשָּׁךְ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, שְׂטוֹב עָשׂוּ שֶׁמָכְרוּ אֶת יוֹסֵף וְעַל פִּי דִין תּוֹרָה הָיוּ צְרִיכִים לְהַמִּית אוֹתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יֵאָבֵד אֶת חֶלְקֵם לְעוֹלָם הַבָּא. וּפְתָאוֹם בְּמִילָה אַחַת שְׂאוֹמֵר יוֹסֵף, כֹּל הַמְעַרְכָּה הַזֶּה שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם הַשָּׁנִים מִתְּמוֹטֶטֶת בְּרַגְעַת אֶחָד. בְּרַגְעַת שְׂאוֹמֵר יוֹסֵף 'אֲנִי יוֹסֵף', הֵם רָאוּ לְנִגְדַת עֵינֵיהֶם אֵיךְ כֹּל מָה שֶׁהֵם חֲשַׁבוּ וְכֹל מָה שִׁידְעוּ לֹא הִיָּה וְלֹא נִבְרָא. הֵם רָאוּ שֶׁבְּאִמַּת יוֹסֵף לֹא בִדָּה דְבַר מְלָבוּ וְאִכֵּן כֹּל הַחֲלוּמוֹת שֶׁלּוֹ הִתְגַּשְׁמוּ, וְהִנֵּה הוּא הַשְּׁלִיט וְהוּא הַמוֹשֵׁל וְהֵם כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִּיִּים לוֹ. וְזוֹ הִיא הַבוֹשָׁה הַנּוֹרָאָה. כְּשֶׁאָדָם חַי חַיִּים שְׁלֵמִים מִתּוֹךְ מַחֲשֵׁבָה עַל צְדָקַת דְּרָכּוֹ, וּפְתָאוֹם הוּא מְגַלֵּה אֶת טְעוֹתוֹ הַנּוֹרָאָה אֵיךְ שֶׁחַי אֶת כָּל חַיֵּי בְּצוּרָה לֹא נְכוֹנָה - זֶה הִיא בּוֹשָׁה נּוֹרָאָה שְׂפוֹרַחַת הַנִּשְׁמָה מִחֲמַתָּה. זֶה הִיטָה הַתּוֹכַחָה שֶׁל יוֹסֵף, בְּשָׁנֵי מִיָּלִים שֶׁבָּהֶם הֶעֱמִיד אֶת הָאֲחִים עַל טְעוֹתָם: 'אֲנִי יוֹסֵף', וְזוֹ הִיטָה הַבוֹשָׁה הַגְּדוּלָּה שֶׁל הָאֲחִים, בּוֹשָׁה שֶׁבָּאָה מִטְהַרְתֵּי הַנֶּפֶשׁ.

וְכֵךְ יִהְיֶה אֲתָנוּ לַעֲתִיד לְבוֹא. הַגְּאוֹן רַבִּי חַיִּים שְׂמוּאֵלִיכִין זְצ"ל כּוֹתֵב בְּסִפְרוֹ 'שִׁיחוֹת מוֹסֵר' הַעֲרָה גְדוּלָּה. כְּשֶׁאַנְחָנוּ לּוֹמְדִים בְּפִרְשָׁה שֶׁלָּנוּ עַל פְּגִישַׁת יוֹסֵף וְאַחִיו, אַנְחָנוּ צְרִיכִים לְלַמּוֹד אוֹתָהּ דְרָךְ הַהֲבֵנָה וְדְרָךְ הַרְאִיָּה שֶׁל רְבוּתֵינוּ. מְדוּעָ? - מִסְבִּיר זֹאת רַבִּי לֵיִב בְּסִיפּוֹר. בְּאַחַת הַעֵיירוֹת עָשׂוּ תַעְרוּכָה גְדוּלָּה שֶׁל מַכּוֹנוּיּוֹת. הִגִּיעוּ לְשֵׁם מַכּוֹנוּיּוֹת מְכֹל הַמּוֹדֵלִים, יִשְׁנוֹת וְחֲדָשׁוֹת, פְּתוּחוֹת וְסִגּוֹרוֹת, הַכֵּל בְּכֹל מְכֹל כָּל. הִגִּיעוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים לְתַעְרוּכָה. הָאֶחָד הִיָּה אִישׁ פְּשׁוּט, שְׂאֵין לוֹ כֹּל שִׁיג וְשִׁיחַ עִם מַכּוֹנָאוֹת וְאֵינוֹ מְבִין דְבַר בְּמַכּוֹנוּיּוֹת. הוּא נִכְנָס לְאוֹלָם

התצוגה ורואה איזו מכונית גדולה מהדור הקודם, וכולו עומד ומתפעל איך יצרו את המכונית הגדולה הזו. הוא ממשיך ורואה עוד מכונית יפה, וגם ממנה מתפעל וכן הלאה.

האחר שבא לשם היה מבין במכוניות, וכל מכונית שהיה בוחן לא היה בוחן רק את המראה החיצוני שלה, אלא היה מתבונן בחלקים הפנימיים, מציץ למנוע ובודק את המערכות שלה, וכיוצא בזה. הוא לא היה עובר כלאחר יד למכונית הבאה, אלא עומד על כל מכונית ומכונית ומתבונן בה לעומק. בכל מודל מתקדם יותר, הוא נעמד להתבונן ולהעמיק איזה דברים שיפרו ושיפצו במודל הזה מן המודל הקודם, וכן הלאה.

עוד הבדל יש בין שני האנשים האלו. אחרי שיעברו שבועיים, מי יזכור מה שראה בתערוכה?! התשובה ברורה. הראשון שעבר מקופיא על המכוניות ולא הבין בהם יותר מידי, כבר שכח מהם. אבל השני שבחן וחקר ודרש והעמיק בכל מכונית ומכונית ובכל פרט ופרט, יזכור את מה שראה שם לכל ימי חייו.

אמר רבי לייב, גם אנחנו כשאנחנו מגיעים לפרשה הזו של הפגישה של יוסף ואחיו, צריכים לבדוק את עצמנו מאיזה סוג אנשים אנחנו. יש כאלו שכשרואים את הפרשה, מתרגשים. הם אומרים, הנה לנו בעוד רגע יש את הפגישה הנפלאה של יוסף והאחים, וכשמגיעים לפסוק שבו יוסף מתוודע אל האחים ואומר 'אני יוסף אחיכם', גם הם לא יכולים להתאפק ומוחאים כפים..

אלו הם האנשים מן הסוג הראשון, שרואים את הדברים מלמעלה, בהיבט חיצוני. אבל רבותינו כשהגיעו לפסוק הזה, מה עשו?! - ככו! רבי אלעזר כד מטי להאי קרא הוי ככי (הגיגה ד' ב'), כשהיה רבי אלעזר מגיע למקרא הזה הוא לא היה רק שמח ואומר, איזה יופי, הנה נפגש יוסף עם אחיו. הוא היה ממרר בכי. למה? - מפני מה שראינו, שיש כאן תזכורת לכל אחד ואחד מה יהיה אתו, בזמן שיבוא הקב"ה ויזכיר לכל אחד ואחד מה שהוא. ואם זו היא התוכחה של יוסף שלמרות שהיה בשר ודם, מכל מקום שבטי י-ה שהיה לכם לב טהור תפסו איך שחיו את כל עשרים ושנים השנים בטעות, על אחת כמה וכמה מה שיהיה עם התוכחה של הקב"ה. אדם מכין לעצמו תירוצים על גבי תירוצים מה יענה בבית דין של מעלה, כדרך התוספות שכותבים 'ויש לומר', 'ועוד יש לומר', 'אי נמי יש לומר'.. אבל כל זה לא יועיל בעת שהקב"ה יעמוד ויזכיר לכל אחד ואחד לפי מה שהוא, ואדם יגלה איך שחי את כל חייו בטעות. אז תהיה הבושה הנוראה של אדם, הבושה שבאה ממעמקי הנפש, כשאדם יגלה שכל הזמן חי בצורה לא נכונה.

על האדם לבחון את עצמו ולפשפש תמיד במעשיו

אדם יכול לפעמים להתבייש מעצמו ולהרגיש את התוכחה, כשיתבונן על מה הוא חושב, או אפילו על מה הוא חולם. בחלום אדם מגלה את השאיפות שלו, והיכן הראש שלו

באמת מונח. פעם אמר לי יהודי יקר שהיה חילוני ועשה תשובה, וכבר חמש עשרה שנה שהוא נמצא בישיבה של בעלי תשובה ויושב ושוקד על תלמודו, 'לפעמים כשאני נזכר מה היו החלומות שלי כשהייתי צעיר ומה היו השאיפות שלי לפני שעשיתי תשובה - אני מסמיק מבושה. כשהייתי בן עשרים, החלום והשאיפה שלי היתה להיות נהג של משאית עפר. על זה היו כל המחשבות שלי, איך אני אשיג את הכסף לקנות משאית ואיך אצליח לקבל רשיון וכדומה. וכיום שאני יושב ולומד תורה, ואני נזכר שהשאיפה שלי היתה להיות עגלון, אני מתמלא בבושה'.

כל אחד יכול לבחון את עצמו ולראות איפה החלומות והשאיפות שלו. תבדוק, האם בשביל זה קבלת נשמה אלוקית? בשביל חלומות ההבל שלך?! זו היא התוכחה העתידה, זמן שיגלה אדם איך שחי את כל חייו בטעות, ואיך כל החשבונות שלו וכל השאיפות שלו לא היו מופנות לכיוונים הנכונים.

הפסוק אומר (בראשית כז, לג): 'ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד'. הפסוק לא אומר 'ויחרד יצחק חרדה', אלא מדגיש הפסוק שהחרדה של יצחק היתה מופלגת, 'חרדה גדולה עד מאד'. מדוע? עמדו על זה רבותינו במדרש ואמרו (בראשית רבה סז, ב), אמר רבי חמא בר חנינא, 'מאוד' - יותר מהחרדה שחרד על גבי המזבח. בזמן שנעקד יצחק על גבי המזבח היתה לו חרדה נוראה, אבל עכשיו שנכנס אליו עשיו היתה החרדה שלו גדולה פי כמה מאותה החרדה שהיתה לו על גבי המזבח. מדוע? - מבאר רבי חיים שמואלביץ, כי הזדעזע יצחק ברגע שהתברר לו שהטעות היתה בידיו כל ימיו בהערכתו את עשיו. יצחק חשב תמיד על עשיו הוא צדיק, ולכן רצה לתת לו את הברכות, והנה פתאום נכנס אליו עשיו וגיהנם פתוחה לו תחת רגליו, כמו שדרשו רבותינו (שם ובתנחומא פרשת וזאת הברכה). וכשאדם עומד על הטעות שלו, אז באה החרדה הגדולה ביותר. זו היא הבושה העצומה, וזו היא התוכחה הנוראה.

ועומק טעמו של דבר, מסביר רבי חיים שמואלביץ, כי הטעות אינה בסברתו של האדם גרידא, הבושה היא לא סתם בגלל שאדם טעה ומתברר לו שטעה, אלא בגלל שבטעות זו כלכל את כל מעשיו ימים רבים, כל הפעולות וכל הדיבורים שלו היו לפי המהלך של הטעות שלו. את כל החיים שלו הוא חי על פי הטעות, וממנה היו שורש כל הפעולות שלו. ועכשיו שמתגלית הטעות ומתברר לו למפרע שכל הפעולות וכל המעשים והמחשבות שלו היו שלא כשורה, וכי יש לך בושה גדולה מזה?! וזו היא החרדה שחרדו רבותינו והבכיה שבכה רבי אלעזר, בזמן שהגיע לפסוק הזה.

כשאנחנו מסתכלים על יוסף והשבטים בעיני הבשר הטרוטות שלנו, ובהבנה שטחית קשה לנו להבין את כל מהלך הדברים. קשה לנו להבין לאשורו את ענין המכירה ואת ענין ההתגלות של יוסף לאחיו, ואת כל הצורה שהתגלה יוסף לאחיו על ידי שאסר בתחילה

את שמעון ועלילת הגביע ועוד. אבל זאת אנחנו צריכים לתקוע עמוק בלבנו, שאין מדובר כאן באנשים מן השורה חלילה וחס, אלא בשבטי י-ה בניהם של יעקב אבינו, אשר עליהם עומד כל בנין כלל ישראל, ואנו אין לנו לב להבין ופה לדבר מגדלם, קדושתם, פעולתם ומעשיהם. אך עם כל זאת, התורה באה ללמד אותנו מהמאורעות הללו מוסר ודעת איך על האדם להתנהג בשבעים ושמונים שנות חייו בזה עולם התמורות, עולם הפיתויים והנסיונות.

מה יעשה אדם כדי שלא יגיע למצב הזה, שיחיה חלילה את כל החיים שלו בטעות?! - בחינה יומית. 'על כן יאמרו המושלים בואו חשבון'. אל לו לאדם לחכות ליום הדין הגדול והנורא וליום התוכחה, אלא עליו לבדוק ולבחון את עצמו כל יום בבחינה יומית, אם מעשיו כשורה על פי דת של תורה, אם לאו חלילה. וכך עשו אבותינו ורבותינו, שהיו יושבים וכותבים בפנקסים כל פרט ופרט, איך היה ההתנהגות שלהם עם חבריהם, איך נצלו את הזמן וכיוצא בזה. והחפץ חיים זצ"ל תמיד היה מתרעם על זה, איך יתכן שאדם במסחר שלו מתנהל בצורה מסודרת ורושם כל פרט ופרט לבדוק שהכל כהוגן, כדי שחלילה לא תלך פרוטה לבטלה, ואילו בחיי נשמתו הוא נוהג הפקר גמור, ומתכנן לעשות איזה חשבון בערב יום כיפור, וגם זה כולי האי ואולי!?

חסידותו של יוסף בדאגתו על אחיו שלא יתביישו

ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתוודע יוסף אל אחיו. מן הפסוק משמע שאילו היה יכול להתאפק היה מתאפק עוד וממשיך הלאה עד שהאחים יודו בפירושו, אבל לא יכול היה להתאפק עוד. עמד יוסף וקרא 'הוציאו כל איש מעלי', ומביא רש"י את שדרשו רבותינו, 'לא היה יכול יוסף לסבול שיהיו המצרים נצבים עליו ושומעים שאחיו מתביישים בהודעו להם'. יוסף יודע שהוא זה שצודק, והאחים רחקו אותו עשרים ושנים שנה מבית אבא על לא עוול בכפו. הוא יודע ששנים עשרה השנים שישב בבית האסורים היו בגלל אחיו, שעשו שלא כהוגן. ועם כל זה, עכשיו שהוא מתגלה להם והוא יכול לפרוע להם את החוב כאשר הוא יושב על כס המלכות והם נזקקים לרחמיו, לא די בזה שהוא לא מחזיר להם רעה תחת רעה, אלא הוא דואג שיצאו כל המצרים מן החדר לפני שהוא אומר להם 'אני יוסף', כדי שהבושה של האחים תהיה פחות גדולה.

המסילת ישרים (פרק י"א) כותב על הנקמה שהיא מתוקה מדבש. יש אדם שזוכר איזה רעה שעשה לו חבירו במשך שנים על גבי שנים, וכל מגמתו וכל מחשבותיו טרודים בשאלה איך ינקום ממנו את נקמתו. אפילו אם עברו עשרות בשנים הוא עוד זוכר לו את זה, ואם יעלה בידו והוא מחזיר לו רעה ונקום ממנו - הרי זה מתוק לו מדבש. ולמרות זאת, התורה אסרה את הנקימה, ולא די בזה, אלא אפילו את הנטירה אסרה תורה. כלומר, גם אם אדם מחליט לא לנקום בחבירו והוא מחזיר לו טובה תחת רעה, אבל בתוככי לבו הוא חושב

לעצמו: 'אני לא כמוך. אתה עשית לי מעשים שאינם מהוגנים, ואני מחזיר לך טובות' - גם זה אסור. על האדם לתת לחבירו בכל לב ונפש, בלי נקימה ובלי נטירה, וזו היא עבודה קשה שבמקדש.

וזה מה שעושה יוסף. לא די שהוא לא נוקם באחיו, אלא הוא משתדל עד הקצה האחרון להקל מהם שלא יגרם להם עגמת נפש. וזו היא חסידות. יש בידו את הכח לנקום ויש לו את הזכות, אבל עם כל זה גם בשעה הזו שהוא בגדר של 'לא יכול להתאפק', הוא דואג ראשית כל להוציא משם את כל המצרים, כדי שלא לבייש את האחים.

ויתירה מזו, אמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה צג, ט), שבשעה זו שיוסף סילק מעליו את כל המצרים, הכניס עצמו בסכנה גדולה. שהרי האחים היו אז בשעת כעס, וכמו שאמרו (בראשית רבה צג, ב) 'ויגש אליו יהודה - הגשה למלחמה', ועכשיו שיוצאים משם כל המצרים ונשאר אתם יוסף לבדו, יכול יהודה להרוג אותו ברגע אחד. ואף על פי כן, למרות שהוא צודק ולמרות שהכניס עצמו לסכנה, העדיף יוסף לעשות זאת ולהוציא משם את כל המצרים כדי שלא יתביישו אחיו.

חסידותם של האחים - כל מציאותם היתה התורה הקדושה

גם אצל האחים אנחנו רואים בהמשך הפרשה מהי חסידות. אחרי שכבר התוודע יוסף לאחיו, אומר להם יוסף (בראשית מה, כד): **וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך.** הנה האחים הולכים עכשיו לארץ ישראל, כדי לפגוש את אביהם יעקב ולבשר לו שכל עשרים ושתים השנים שהיה שרוי בצער איום ונורא, ושנסלק ממנו רוח הקודש, ואין לתאר גודל ההפסד הרוחני שהיה בזה, כל השנים הללו עברו ותמו, ומעתה יוכל לשוב ולשמוח. יעקב אבינו לא התנחם לרגע אחד בשנים האלו, ולא רק מפני שהתאבל על ששיכל את בנו, אלא משום שהיתה קבלה בידו שאם חלילה יאבד לו בן אחד, 'נפרצה ברית השבטים'. כלומר, כל הבנין של כלל ישראל וכל מה שסבל עשרים שנים בבית לבן כדי להעמיד את האומה הישראלית, הלך לריק.

עכשיו הולכים האחים לשמוח את יעקב בבשורה הנפלאה. קורא אליהם יוסף ומזהיר אותם 'אל תרגזו בדרך'. מה פשר האזהרה הזו? - דרשו רבותינו (תענית י:), אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגז עליכם הדרך. ומפרש רש"י 'תרגז - תתעו'. אם תעסקו בדבר הלכה, אתם עלולים להמשך אחרי השמועה ולאבד את הדרך. ושואלת הגמרא, איני והאמר רב ברכיה שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראויים להשרף, הלא רב ברכיה אמר ששני תלמידי חכמים שמהלכים יחד בדרך מחוייבים לעסוק בתורה ואם אין עושים כן ראויים להשרף, ואיך זה מזהיר יוסף את אחיו

שלא לעסוק בתורה?! ומתרצת הגמרא, לא קשיא הא למגרס הא לעיוני. כלומר, בתלמוד תורה יש שני חלקים. יש 'למגרס', מה שאדם חוזר ומשנן על דברי תורה כדי לדעת אותם היטב, ויש את ה'עיוני', מה שאדם עמל וחוקר ודורש להבין היטב כל פרט ופרט. ועל זה הזהיר אותם יוסף 'אל תרגזו בדרך', אל תעסקו בדבר הלכה מתוך עיון במיצוי הדין וההלכה, שמא תרגזו לכם הדרך.

והנה, צריכים אנו להתבונן ולתאר לעצמנו מה היה מצב האחים באותו הזמן. כמו שהזכרנו, בשעה שאמר להם יוסף 'אני יוסף אחיכם', קבלו האחים תוכחה איומה ונוראה. הם עכשו נפרדים מיוסף, אבל בודאי הם עדיין שרויים בצער הגדול שלהם על מכירת יוסף שהתבררה עכשו כטעות גדולה. מצד שני, עכשו הם צריכים ללכת ולבשר ליעקב את הבשורה המשמחת 'עוד יוסף חי'. וכי זהו דבר פשוט לבוא ולומר ליעקב 'עוד יוסף חי', אחרי עשרים ושתים שנה שהוא מבכה ומתאבל עליו יום יום?! ובאמת כמו שספרו רבותינו, האחים לא הגיעו אליו ובשרו לו את זה בבת אחת שמא תצא נשמתו מרוב תדהמה ופליאה, וחיבלו תחבולה על ידי סרח בת אשר שנגנה לפניו וכידוע מדברי רבותינו. וכי עכשו צריכים להזהיר אותם 'אל תרגזו בדרך'?! ננסה לדמיין את עצמנו במקום האחים, האמנם היינו צריכים אזהרה כזו?! הרי בוודאי היינו אומרים: הלא קל וחומר הוא! ומה בשעה שיש לי ישוב הדעת אני לא לומד, בשעה כזו שיש לי כל כך הרבה טירוף הדעת ומבוכה, על אחת כמה וכמה!... וכאן יוסף קורא להם ומוזהיר אותם, 'אל תרגזו בדרך', אחי היקרים, אל תעסקו בדבר הלכה, ועוד איזו הלכה?! - של 'עיוני', של עמל ויגיעה, שכל הדעת תפוסה בזה. שמא תרגזו עליכם הדרך, ובמקום לארץ ישראל תגיעו לקפריסין..

כאן אנחנו רואים את הגדלות הנוראה של האחים. גם בשעה הזו שעמדו על כך שכל מהלך החיים שלהם היה בטעות עד שפרחה מהם נשמתם, עדיין המציאות שלהם היא אחת: תורה. ולכן בהליכתם בדרך חזרה, באמת היו עוסקים בתורה מתוך עיון ועמל, אילולי שהזהיר אותם יוסף מסכנת הדרך.

שמעתי מעשה שלפני כמה שנים באה משלחת של אנשים מצפת אל רבינו הגדול הסטייפלער זצ"ל, ואמרו לו, כבוד הרב, באנו ליטול עצה ממך. לפני זמן מה הודיעו המומחים שעתידה לבוא רעידת אדמה גדולה בעיר צפת, ובאנו לבקש עצה מהרב מה אנחנו יכולים לעשות. אמר להם הסטייפלער זצ"ל, אם תהיה רעידת אדמה או לא - איני יודע, אבל גם אם תהיה רעידת אדמה, אני חושב שזה יהיה זעזוע קל, ואל לכם לחשוש. אבל למען ה', אם באמת תהיה רעידת אדמה, אל תשכחו לברך את הברכה שצריכים לברך בשעה שרועדת האדמה, 'שכוחו וגבורתו מלא עולם', 'עושה מעשה בראשית'.. אדם שמרגיש שהאדמה רועדת מתחת לרגליו, הכסאות זזים והתמונה נופלת, מה עושה?! - צועק 'אבא' ובורח... אבל אדם שחי בגרי תורה, שכל כולו חיים של תורה, מברך בתוך כדי דיבור את הברכה הראויה.

זאת עלינו ללמוד מהאחים הקדושים. גם בשעה שהם במבוכה ובצער, גם בשעה שהם נמצאים בספיקות מה יעשו ואיך יבשרו לאבא את הבשורה, עדיין כל דעתם על התורה. גם אנחנו כערכנו צריכים להיות חזקים בתורה ועבודת ה', באופן כזה שלא משנה מה שיבוא עלינו, לעולם לא נוזז מדבר ה'.

שם שמים לא זז מפיו של יוסף

בהמשך הפרשה, כשיוסף שולח את האחים ומבקש מהם שיבשרו לאבא על קיומו, הוא מבקש שיאמרו לו: **שמני אלהים לאדון לכל מצרים.**

הבה ונתבונן. יעקב אבינו הוא בחיר שבאבות, והוא יודע מהו דבר הערך האמיתי. יעקב אבינו שכל ימיו היה 'יושב אהלים' וכל ימיו היו על התורה ועל העבודה, לא יתפעל במאומה מהעולם הזה. וכי הוא יתפעל ממה שישמע שיוסף הוא מלך ואדון לכל מצרים?! אם יבוא לאחד ויאמרו לו, 'שמעת? הבן שלך התמנה להיות גורף ביבים!' הלא יתכרכמו פניו ובושה תכסה אותו. וכאן אנחנו עוסקים בארץ מצרים, ערות הארץ שכל מיני טומאות יש בה, ומה מעליותא יש בזה שהתמנה שם יוסף לאדון? בשלמא אם היה יוסף מבקש מהאחים לומר ליעקב שבמשך עשרים ושתים השנים שהיה במצרים חזר על התלמוד בבלי למעלה משבע מאות פעם, היינו מבינים. אין ספק שידיעה כזו היתה משמחת את יעקב מאוד מאוד. אבל לבשר לו שהוא מלך על כל ארץ מצרים?! איזו מעלה ואיזו חשיבות יש בזה ליעקב?!

אבל באמת מי ששם לב, מרגיש מה הוא העיקר במה שאמר יוסף. כך אומר יוסף: 'שמני אלהים אדון לכל מצרים'. הענין הוא בכלל לא אם הוא מושל במצרים אם לאו. יוסף מבקש מהאחים, תאמרו לאבא, שאני לא שכחתי את החינוך שהוא חיינך אותי, וגם בשעה שאני מלך על כל ארץ מצרים אני זוכר היטב מהיכן זה הגיע. 'בר מן חכמתי', כמו שפירש התרגום. אין זה מכוחי ואין זה מכח פרעה, אלא הכל מאת השי"ת הכל יכול ב"ה.

זה המסר שביקש יוסף להעביר לאביו. ידוע תדע, כי למרות עשרים ושתים השנים האלו, בהם הייתי בבית הסהר ובהם נהייתי למלך, רחוק מבית אבא, עם כל זאת לא השתניתי ולא שכחתי את ההדרכה ואת החינוך שקבלתי. למרות שנסיון הכבוד אין למעלה ממנו, והכבוד יכול להעביר אדם על דעתו, ולמרות שאני 'אדון לכל מצרים' וכולם כורעים ברך לפני, עדיין אני יודע מהיכן הגיע כל זה - 'שמני אלהים'. זה מה שאומר יוסף ליעקב, תדע נאמנה כי אני ממשיך באותה הדרך ובאותה הצורה, וגם בדיבורי אני מזכיר את שם ה' על כל צעד ושעל, כמו שהיה בימים מקדם.

בספר חובת הלבבות כתב שאם תרצה לדעת על אדם אם הוא מן המאמינים האמיתיים בבורא עולמים או שעדיין לא זכה לזה, תבחן את דיבורו. אם על כל דבר הוא אומר

'אני' ו'אני', תדע לך שהוא עדיין רחוק מגדר האמונה השלימה. אבל אם על כל דבר הוא מזכיר שם שמים, הוא אומר 'בעזרת ה', 'אם ירצה ה', 'ה' יעזור', וכיוצא בזה, היות ואת הכל הוא תולה בהקב"ה, אות הוא כי אמונתו זכה ובררה. ואמנם, לפעמים יכול להיות שאדם מדבר כך בגלל ההרגל ולבו בל עמו, אבל אם אדם מזכיר בדיבור שלו שם ה' על כל דבר ודבר ובאמת הוא מתכוון למה שהוא אומר ויודע שהכל בידי ה' עשה עושה ויעשה לכל המעשים, הרי הוא בגדר המאמין האמיתי.

ולכן זו היא הבשורה היותר טובה עבור יעקב. כשיעקב יקבל את הבשורה הזו ש'עוד יוסף חי', וידע שהוא נפל לערוות הארץ, לארץ מצרים הטמאה, על מה תהיה דאגתו?! - מה עם הרוחניות של יוסף. אבל עכשיו כשהוא ישמע שלמרות כל זאת שם שמים שגור בפיו, הוא זוכר מהיכן הוא הגיע והוא ממשיך את הדרך של האבות הקדושים, יוכל לשמוח באמת. **לכן** גם אנחנו רואים שכשיעקב פוגש את יוסף הוא אומר לו: 'ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי' (בראשית מ"ו ל').

האור החיים הקדוש (שם) מבאר שבפניו של האדם חקוקים כל פעולותיו, כל מעשיו וכל מחשבותיו, ומי שזוכה לנפש קדושה וטהורה, יכול לראות על פניו של אדם מהי המציאות שלו והיכן הוא עומד. ויש סיפורים ועובדות רבות על רבותינו שהיו יכולים לראות על פניהם של אנשים מה שעשו ומה שחשבו.

הוא מה שאמרה הגמרא בשבת (קנא): אין חיה רעה פוגעת באדם אלא אם כן נדמה לה כבהמה. כלומר, אריה לעולם לא יתנפל לטרוף אדם שנברא בצלם אלוקים, מפני הפחד והרתיעה שיש לו ממנו. רק אם אדם על ידי מעשיו המכוערים איבד את קדושתו ואת צלם האלקים שלו, או אז נדמה האיש הזה לחמור והאריה יכול לטרוף אותו.

אומר יעקב ליוסף, אני חששתי ודאגתי האם נשאת במהלך הזה של בני אברהם יצחק ויעקב, אבל עכשיו אחרי 'ראותי את פניך', אחרי שאני רואה את הדיוקנא קדישא שלך, 'כי עודך חי', אני רואה שאתה חי, לא כרשעים עליהם נאמר כי בחייהם קרויים מתים מחמת שאיבדו את הנשמה האלקית שלהם, 'אמותה הפעם'. עכשיו אני יכול ללכת לבית עולמי, בידעי שאכן הושלמה המשימה והותרתי אחרי י"ב שבטים קדושים וטהורים, שיהיו היסוד והבנין לכל כלל ישראל.

כשאדם חי בדיעה הזו של 'שמני אלהים', בכל מאורע בחייו הוא רואה את הקב"ה, הוא יודע ש'כל דעביד רחמנא לטב עביד' והוא תולה את בטחונו בה', אז באמת הקב"ה משגיח עליו ושומר עליו מכל פגע רע. אבל כשאדם מוציא את הקב"ה מהתמונה חלילה ותולה את הכל בעצמו, 'אני אלך', 'אני אעשה', 'אני אפעיל את הפרוטקציה הזו והזו' וכדומה, אומר לו הקב"ה, 'יפה דרשת'. ואז הקב"ה עוזב את האדם ביד המקרים, וזה מצב שהוא

נורא נוראות. העולם הזה הוא עולם התמורות ואדם לא יכול לדעת ברגע אחד מה יהיה ברגע הבא, וכמו שאנחנו רואים בחוש איך שהכל מתהפך מקצה לקצה. ולהסתדר בלי הקשר עם ה' יתברך? - זו היא הסכנה היותר גדולה.

תיקון המידות של יוסף עד קצה האחרון

והנה, דרשו רבותינו במדרש (בראשית רבתי ר"פ ויחי), שאחרי הפגישה הנוראה הזו של יעקב עם יוסף שבו אמר יעקב ליוסף 'אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי', יותר לא נפגשו זה עם זה. בפרשה הבאה, בזמן שהרגיש יעקב שימיו קרובים לבוא, 'ויקרא אל יוסף'. אבל עד אז, במשך שבע עשרה השנים שהיה יעקב במצרים, לא ראה את יוסף. אחרי כל כך הרבה שנים של נתק, למה יוסף לא מגיע יותר אל אביו?

אמרו רבותינו, שיוסף בכוונה תחילה לא הגיע אל יעקב, מפני שחם על אחיו. הלא יעקב לא ידע מכל ענין המכירה, ואם היה יוסף מגיע ליעקב, בוודאי שהיה יעקב שואל אותו איך הגיע למצרים ואיך התגלגל לשם, והיה יוסף מוכרח לספר לו או לכל הפחות לרמוז לו על ענין המכירה, ותגרם על ידי זה בושה לאחים. ויתכן שיעקב אבינו אותם וכו'. לכן למרות שיוסף נפשו קשורה בנפשו של יעקב, ולמרות הגעגועים העצומים שיש לו אל אביו, הוא לא מגיע אליו עד שהוא קורא לו לפני מותו.

שוב אנחנו רואים את הגדלות העצומה של יוסף. קודם ראינו איך שהכניס את עצמו לסכנה כדי שלא לבייש את אחיו, וגם כאן הוא מוותר על הפגישות שלו עם אביו למרות שכל משאת נפשו וגעגועיו העצומים הם להפגש עם אביו יעקב, כדי שלא יתביישו.

גם בסוף הפרשה אנחנו רואים את דאגתו של יוסף על אחיו. הכתוב אומר: **ואת העם העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו**. יוסף מעביר את כל אנשי מצרים ממקום למקום. אלו שגררו בעיר אחת שבקצה הזה של ארץ מצרים, העביר אותם לעיר אחר שבקצה השני של מצרים, וכן הלאה. למה לטלטל את כל אנשי מצרים? - מביא רש"י את דרשת רבותינו, לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ. להזכיר למצרים את שמכרו את ארצם לפרעה ואין להם שייכות לארץ, ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיע שבחו של יוסף שנתכוון להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים. על ידי שהוא העביר והזיז את המצרים ממקום למקום, נמצא שכל המצרים היו נקראים 'גולים', וכך לא יגרם איזה סרך של צער לאחים שיקרא בשם גנאי.

כאן, בהתנהגות של יוסף עם האחים, אנחנו רואים תיקון של המידות מהו. הגר"א כותב (אבן שלמה פ"ב אות ד' ושם בליקוטם ובמלואי אבן) שעיקר בריאת האדם וחיותו אינו אלא לתקן את מדותיו, וזולת זה למה לו חיים. ומכאן אנחנו למדים חומר ענין תיקון המידות, וכמה יש

עלינו לעבוד לשפר ולתקן אותם. בשביל שאדם יוכל לתקן את מדותיו הוא צריך לעבוד על זה מדי יום ביומו, ולבחון כל הזמן את עצמו איך הוא מקפיד בענינים של בין אדם לחבירו, ואיך הוא יכול להוסיף בזה ולהשתפר עוד. על זה מקפיד הקב"ה יותר מן הכל, ולכן אחת השאלות הראשונות שהקב"ה שואל את האדם בזמן שבא לפניו לתת דין וחשבון, 'האם המלכת את חבירך עליך בנחת רוח' (מדרש הובא בספר ראשית חכמה שער היראה פי"ב ובאגרת הגר"א ועוד). המלכת אמרו, ולא המלחת... עליך לעשות את חבר שלך מלך עליך, ולא בצורה של כפיה ושל סבל, אלא 'בנחת רוח', מתוך רצון וחשק.

על איזה חבר מדובר כאן?! - על כל אחד שאתה מכיר. גם על אותם אנשים שיש לך אתם מעת לעת חיכוכים, וגם על האנשים שלפעמים מרגיזים ומכעיסים אותך. אתה צריך להשתדל שלא תהיה חלילה שום פגיעה בזולת על ידך, ועליך ללמוד ללכת בדרכיו של יוסף, שכל כך וויתר מעצמו וכל כך טרח והשתדל בשביל כבוד אחיו.

התבוננות ומחשבה על הזולת

ובשביל שלא לגרום שום צער לזולת, צריך מחשבה והתבוננות. הגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל היה רבה הראשי של איזמיר, לפני מאה שנה ויותר. כבוד גדול הוא קיבל, הן מכל רבני העיר וכל אנשי העיר, והן מהמלכות, מצד השולטן הטורקי. וכתב עליו בנו (בספר צוואה מחיים אות מו), 'שראיתי אצל אבא שלי דבר מעניין, שבשעה שהיה הולך לדרוש את הדרשות המפורסמות בארבעת השבתות שדורשים בהם, שבת הגדול, שבת תשובה, שבת כלה ושבת זכור, שאז כפי שהיה נהוג בדורות שלפנים היו סוגרים את כל בתי הכנסת שבעיר וכולם נקבצים ובאים אל בית הכנסת הגדול לשמוע את הדרשה של הרב, אזי בשעה שהיה הולך למסור את הדרשה היה הולך בדרך עקומה ונפתלת, עוקף את הרחוב ההוא ומדלג על הרחוב ההוא, עד שהיה מגיע לבית הכנסת. ושאלתי אותו, מספר הבן של רבי חיים פלאגי, 'אבא, למה אתה לא הולך בדרך הרגילה לבית כנסת, אלא מסתובב בדרכים צדדיות דרך סמטאות ומבואות?'

'אמר לי אביו, מספר הבן, 'שמע בני ואסביר לך טעמו של דבר'. 'בדרך לבית הכנסת יש בית אחד שגרה בו אלמנה. אלמנה של מי? - אלמנתו של רב העיר איזמיר שהיה לפני. וכשאני הולך לבית הכנסת לדרוש, אמר רבי חיים, אני לא הולך לבד. הרי מגיעים הרבה אנשים ללוות אותי אל בית המדרש, וכך אני הולך יחד עם עוד הרבה יהודים שמקיפים אותי והולכים יחד אתי, ואם אני אעבור תחת ביתה של אותה אלמנה, והיא יושבת ורואה אותי הולך שם יחד עם כל האנשים, הרי היא נזכרת מיד בבעלה שגם כן היה הולך בשבת הזאת לבית הכנסת כשהוא מוקף באנשים, ומצטערת ובוכה. לכן אני מחפש כל מיני דרכים צדדיות כדי שלא אצטרך לעבור תחת ביתה של אותה אלמנה בדרכי לבית הכנסת כדי שלא

תצטער ח"ו'. ובצוואה מחיים (אות י') כותב בנו על אביו שהיה רגיל לומר "אפילו הנמלה שלא תצטער בגללי ותתלונן עלי".

זה מה שלמדנו מיוסף בפרשה. עם היותו צודק בכל הענין הזה של המכירה, ועם כל העגמות נפש הנוראה שהיתה מנת חלקו, על מה הוא חושב? - 'הוציאו כל איש מעלי', כדי שהאחים לא יתביישו. הוא לא הולך להפגש עם אביו כדי שלא יחשבו האחים שהוא מספר ליעקב על ענין המכירה ויתביישו, והוא עושה מהפכה בכל ארץ מצרים כדי שחלילה לא יקראו באיזה שם של גנאי, 'גולים'. עלינו לשים לב להתבונן ולהתחזק בענין הזה של בין אדם לחבירו - כי זה כל האדם. וה' יהיה בעזרנו.

חידו"ת פרשת ויגש

א. בענין לשון אל יחר

בראשית (מ"ד י"ח): "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני, ידבר נא עבדך דבר באזני אדני, ואל יחר אפך בעבדך" וגו'.

ופירש רש"י ז"ל: "ואל יחר אפך בעבדך, מכאן אתה למד שדבר אליו קשות", ועיין ברא"ם וגור אריה.

ואני מבין היטב, דלפי זה דלשון **אל יחר** מורה על שדבר קשות, מה נפרש גבי אברהם אבינו בבראשית (י"ח ל'): "ויאמר אל נא יחר לאדני", וכן הוא שם (פסוק ל"ב), והאם גם שם אברהם אבינו דבר קשות עם השי"ת, ולחלק דהתם לא כתיב יחרה **אפך** ורק כתיב אל יחרה, הוא דוחק, וכמו כן לתרץ דכיון ששם אברהם פתח באל נא לית לך בה, גם זה דוחק לענ"ד.

שוב ראיתי דלכאורה לא קשיא, שהרי רש"י ז"ל בפירושו לתורה בראשית (י"ח כ"ג) כה כתב: "ויגש אברהם מצינו הגשה למלחמה וכו', הגשה לפיוס וכו', והגשה לתפילה וכו', ולכל אלו נכנס אברהם **לדבר קשות**, ולפיוס, ולתפילה" עכ"ל.

הרי לנו מפורש שאכן אברהם אבינו ע"ה דיבר קשות, ובדין הוא מה שהשתמש בלשון אל יחר, ואתי שפיר.

אלא שיש עוד לעיין בדבר, שהרי מקור דברי רש"י ז"ל במדרש בראשית רבה (פמ"ט ס"ה) וכה כתוב שם: "ויגש אברהם ויאמר, רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, רבי יהודה אומר הגשה למלחמה וכו', רבי נחמיה אמר הגשה לפיוס וכו', רבנן אמרי הגשה לתפילה, רבי אליעזר פשט לה אם למלחמה אני בא, אם לפיוס אני בא, אם לתפילה אני בא". ועיין מדרש אגדת בראשית (פרק כ"ג) ע"ש.

ומבואר שנחלקו רבותינו בדבר, ולמאן דאמר הגשה לתפילה והגשה לפיוס, מאי איכא למימר שהרי אין לפרש אל נא יחר לאדני משום שדבר קשות, וצריך לומר שדברי רש"י (דר"פ ויגש) אזלו רק כמאן דאמר שדבר קשות, או כדברי רבי אליעזר, ועיין.

כמו כן עוד יש להבין איך כל מאן דאמר יתרון שיטתו, אחר שחברו מביא גם הוא ראיה לדבריו, עיין במדרש שם.

ב. בענין ה' יתירה בסוף התיבה

בראשית (מ"ה י"ז): "ויאמר פרעה אל יוסף אמר אל אחיך זאת עשו, טענו את בעירכם ולכו באו ארצה כנען וגו', ואתה צויתה זאת עשו, קחו לכם מארץ מצרים עגלות לטפכם ולנשיכם, ונשאתם את אביכם ובאתם, ויעשו כן בני ישראל, ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה, ויתן להם צדה לדרך".

ובספר הזהר הקדוש שם ח"א (דר"י ע"ב): "אמר ליה רבי יהודה אינון עגלות על פי פרעה שדר לון דכתיב ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה. אמר ליה [רבי אלעזר] דיוקא דמלה דכתיב ואתה צויתה זאת עשו, ואתה צויתה דייקא ובגין כך כתיב בה"א, משמע דיוסף תבע לון, ובגין כך ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה, ויעקב לא אתקיים במלה עד דחמא לון, דכתיב וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם".

והדברים עמומים, איך משמע שהעגלות נשלחו ליעקב ובניו מחמת תביעת יוסף דייקא, **שהוא הוא** תבע לון, ומדייק לה מדכתיב ואתה [יוסף] צויתה באות ה' יתירה וצ"ע.

ובהגהות ניוצוי זהר לספר הזהר שם (אות ו') כתב: "עיינן בספר הכתב והקבלה (כאן) וכן גם בויקרא (ט"ז א') שאות ה' הנתלית בסוף הפעלים בא להורות על עשיית הפעולה בחפץ ורצון, וכאומרם בספרי (פרשת פינחס כ"ז) קח לך את יהושע וגו' וצויתה אותו לעיניהם וגו', ויעש משה כאשר צוה ה' אותו, הלך ועשה בשמחה וכו', מה הקב"ה צוה את משה בשמחה כך צוה משה ליהושע בשמחה וכו', דדרשו כן מדכתיב צויתה בה' בסוף, והכי נמי הכא" ע"כ.

ואיני מבין היטב, ה' הבאה בסוף תיבה המורה בעלמא על עשיית פעולה בחפץ ושמחה, מה שייכת כאן, ואיך באה להורות לנו **שיוסף הוא הוא** שבקש ותבע מפרעה שישלח העגלות, וצ"ב.

ובס"ד נראה לי לבאר עם מה שנתבאר אצלינו בקונטרס "כללי תורה" דילן מסוד חכמינו ז"ל **דכל ה' יתירה בסוף תיבה, באה להורות לנו אתה ולא אחר**, וכמתבאר בירושלמי סוכה (פ"ד ה"ג) גבי קרא: "ולכה לישועתה לנו" (תהלים פ' ג' וערש"י שם), שהיה לו למקרא לכתוב ולך לישועתה לנו, אבל כתב אות ה' יתירה בתיבת לך, ללמדנו אתה ולא אחר ע"ש, וכן בקרא דספר שמות (ג' י'): "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה", שגם שם היה לו לכתוב ועתה לך ואשלחך, אבל הוציאו הכתוב באות ה' יתירה לכה ואשלחך דקא משמע לן אתה ולא אחר, וכדרשת חז"ל במדרש שמות רבה (שם פ"ג ס"ג): "אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם", ועיינן שם בהגהות הגאון רד"ל ז"ל (אות ז'), ובפירוש מהרז"ו ז"ל ודוק היטב. [ועיינן היטב בספרי (פרשת האזינו פסקא שכ"ה) עיינן שם].

והגאון הנצי"ב ז"ל בכיאורו המופלא "העמק דבר" לתורה רגיל לבאר הרבה מקראות בדרך זו, שכל שבאה אות ה' יתירה בסוף התיבה ללמדנו שאתה ולא אחר, ואם אין אתה לא יהיה אחר זולתך, עיינן לו בהעמק דבר שמות (ג' י', ושם י"ח כ'), וכן בהוספות להעמק דבר בראשית (כ"ז ז' ושם ל"ז), ולבמדבר (כ"ב ל"ג, ושם כ"ד י"ג), ולדברים (כ"ג י"ד) ע"ש, ועיינן בחיבורי אור משה (סימן י"ד) וגם בחיבורי טוב להודות ח"ב (סימן ד') שביארנו בזה דברים נפלאים בס"ד.

ומעבשיו יאירו באור יקרות בס"ד דברי רבותינו ז"ל, אחר שגבי יוסף כתוב כאשר צויתה בה' יתירה בסוף התיבה, הרי זה בא ללמדנו שאתה ולא אחר מצווה בדבר, ולמה, כי אתה תבעת זאת, ולכן אתה המצווה בדבר ואתה ולא אחר דייקא, ושמע מינה דיוסף הוא הוא שתבע העגלות, ואז וירא יעקב את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב. ונלע"ד נכון בס"ד.

ג. בענין עוד יוסף חי

בראשית (מ"ו כ"ט): "ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה, וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד, ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי".

ובספר הזהר הקדוש ח"א (דרי"א סע"א): "אמר אמותה הפעם וגו' כי עודך חי, דאתקיימת ברזא דברית קדישא, דאקרי חי העולמים, ובגין כך כי עודך חי. ועל דא בקדמיתא אמר רב עוד יוסף בני חי, דאצטרין למיקם ברזא דחי והא אתמר", ועיין גם בספר הזהר ח"ג (דרמ"ד ע"א ברעיא מהימנא) עיין שם.

וראיתי לגאון שר התורה אדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין בספרו פרי צדיק (פרשת ויגש מאמר י"ג דק"ז ע"ג) שכתב: "כשבשרו ליעקב שיוסף חי ולא שלטה בו חיה רעה, עם כל זה היה מסופק יעקב אם ח"ו לא נתקלקל הדיוקנא שלו במצרים ערות הארץ, ובפרט שהיה יוסף מושל ושליט והיה ברשות עצמו, ועל זה אמר רב עוד יוסף בני חי אלכה **ואראנו** דייקא, שנצרך לו עוד לראות במאור פניו ולא נפגם ח"ו זיו פניו וכו', והיה יעקב מבין אז בראיית פניו של יוסף שהדיוקנא של זיו פניו קיימת ולא נפגמה ח"ו, ועל זה אמר אחר כך אמותה הפעם אחרי ראותי את **פניך** דייקא, שהכיר יעקב במאור פניו כי עודך חי בצדקו" עש"ב.

וכבר כתב כן רבינו הקדוש רבי חיים ן' עטר ז"ל בספר אור החיים שם (מ"ו ל'): "נראה לומר בדקדוק אומרו כי עודך חי, ולא הספיק לומר אחרי ראותי פניך, והדבר מובן כי חי הוא, גם צריך לדעת למה לא אמר יעקב כן כשבשרוהו האחים כי יוסף חי, ומצינו שהאמין כשראה העגלות ותחי רוח וגו', ומה דבר חדש ראה. אכן כוונת דברי יעקב הם, כי הגם שנתבשר כי עודנו חי, זה הועיל לדעת שישנו במציאות, אבל עדיין לכו דוי עליו לצד היותו בין הנכרים שפל עבד מושלים, אם עודנו בצדקותו ולא כהתה עינו ולא נס ליחו, או לצד היותו מובדל ממנו ונתון תוך הקליפות, ובפרט טומאת מצרים, ומה גם לצד מה שעברו מרוח הקודש שאמר טרוף טרוף יוסף חיה רעה אכלתהו, ודבר ידוע הוא כי הצדיקים יותר יחפצו בהעדר הבן בהיותו בן מביש, ומה גם יעקב הצדיק, אשר על כן לא היתה שמחתו שלימה מספק זה עד וירא אליו והכיר בו בפניו, כי הכרת הפנים תענה באיש, וכמו כן מצינו לצדיקים שלמים וכן רבים שהכירו ברושם הפנים מעשה אדם, ומכל שכן יעקב אבינו שיכיר, לזה כשהכיר בו אמר אליו אמותה הפעם, פירוש הפעם הזאת בראייתך, ולא מקודם כשנתבשרתי, והטעם אחרי ראותי פניך והכרתי בהם שעודך חי, פירוש צדיק כמקודם ולא נשתנה דיוקנך מכמות שהיה אלא עודך חי, כי הצדיקים קרויים חיים, ונכון" עכל"ק.

הרי לנו מבואר באר היטב בדברות קדשם ז"ל שראה יעקב בפני יוסף שיוסף בצדקו ותומתו וקדושתו כדמעיקרא, ועוד יוסף חי, וכו"ל.

ויש לי להעיר שמצאתי במדרש רז"ל במסכת כלה רבתי (פרק ג' נ"ג סע"א) שכך אמרו: "העבר רצונך מפני רצון שמים, שכן מצינו ליעקב שלא נשק ליוסף. אמאי לא נשק ליה יעקב. סבר דילמא איידי דגלה אטעיניה נשי אגב שופריה, דכתיב וירא אליו ויפול על צואריו, איהו (יוסף)

בעי למינשקיה (ליעקב) ולא שבקיה דכתיב ויבך על צואריו עוד, והיינו דכי נח נפשיה נשקיה דכתיב ויבך עליו וישק לו, אמר תלתין ותשע שנים קמיה ולא נשקניה לפומיה דאבא, והשתא קברנא ליה ולא נשיקנה ליה, והיינו דכתיב וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, אטו עד השתא לא ידע מאן אינון, אלא דשייליה אם איתילדו בכתובה, וכיון דחזייה כתובה, אתבא דעתיה ונשקניהו בדיל יוסף" עכ"ל.

וגילו לנו רז"ל דבר נורא, דהא דיעקב לא נישק ליוסף, היינו משום דסבר יעקב דשמא ואולי מתוך שיוסף גלה למצרים ערות הארץ, אגב יופי הטעוהו נשים לדבר עבירה ונכשל ח"ו, ולכן לא נשקו יעקב ליוסף וגם לא נתן ליוסף לנשקו, ורק כאשר ראה כתובת בני יוסף שזה מעיד שיוסף נזהר טובא מדבר עבירה שהרי אפילו אשה לא נשא בלא כתובה, שמע מינה צדיק הוא ולכן נשק לבני יוסף.

מיהו לפי זה כאשר נתברר ליעקב צדקת יוסף בנו וכנ"ל, יש להבין מדוע אז לא נשק יעקב גם ליוסף, וכן מדוע גם אז לא נתן ליוסף לנשקו, ועיין.

והשתא תקשי לך לפי דברי רבותינו המפרשים ז"ל דלעיל, שיעקב אבינו ראה שיוסף חי ולא נתקלקל ח"ו, מדוע לא נשקו אז, ולא נתן ליוסף לנשקו כל אותם שבע עשרה שנה, וקצאתי מאד, וי"ל.

ד. בענין לשון אחיזה

בראשית (מ"ד כ"ז): "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן, ויאחזו בה, ויפרו וירבו מאד". ופירש רש"י ז"ל: "ויאחזו בה לשון אחיזה".

ובלומדי הדברים נתעוררתי מה רצה רש"י ז"ל בזה וממה נשמר. [וכעת אין תחת ידי זולת חומש עם פירוש רש"י ז"ל, לפיכך לא יכולתי לעיין במפרשי רש"י ז"ל מה דברו בזה, ואתה תחזה].

וראיתי בתרגום אונקלוס שם שתירגם: "ויאחזו בה ואחסינו בה", הרי שתרגם ואחזו מלשון **ירושה, נחלה**, ואם כן יובנו דברי רש"י ז"ל, דבא לאפוקי מפירושו של אונקלוס, ופירש שהוא מלשון אחיזה, כמו וידו אוחזת בעקב אחיו ולא לשון ירושה, ודוק.

אלא שעדיין יש להבין, חדא דמנין לרש"י ז"ל לפרש כן ולא כאונקלוס, ומה חסרון מצא בפירוש זה וצע"ע, ורשמתי למזכרת עד שנעיין במפרשי רש"י.

ואחר כך מצאתי בחומשים אחרים שינוי גירסה **במקצת** אות, שהגירסה בפירוש רש"י שם כן היא: "ויאחזו בה, לשון אחוזה", ולא גרסו לשון אחיזה, ולפי זה אדרבה רש"י ז"ל מפרש כאונקלוס, ובטלה מחלוקת, ודוק היטב.

ובעת ראיתי במדרש הגדול בראשית (שם דף תשצ"ג) אמרו: "וישב ישראל בארץ מצרים, מלמד **שהחזיקו** בארץ ופרו ורבו עליה עד מאד" ודוק היטב.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן מ

דירה טובה

וכל שאשתו מושלת עליו, ויש אומרים שיסורין מושלין בגופו" ודוק.

והנאון אדמו"ר רבי צדוק כהן זצ"ל מלובלין בספרו דברי סופרים (סימן ו') כתב: "ובאבות דרבי נתן (ס"פ כ"ה) חשיב בכלל חייהם אינם חיים הדר בעלייה, ונראה לפי שאמרו בעירובין (נ"ו א') דמעלות ומורדות מזקינין ומקצרין החיים, והחיים שהם חיים הם אדרבה מאריכין החיים כמו שנאמר אורך ימים ושנות חיים, על ידי שנות חיים יש אורך ימים גם כן", ודוק היטב.

כתב הגאון יעב"ץ ז"ל בספרו מגדל עוז (בית מידות עליית המידות החמורות) משם ספר מבחר הפנינים: "הנפש הטובה, והשכן הטוב, והדירה הטובה, והבגדים הנקיים, מאריכין ימיו של אדם בטובה" עכ"ל.

ויש לבאר הדברים עם מאמרם ז"ל במדרש חופת אליהו רבה אמרו: "שלשה מזקינין בלא זמן, הדר בעלייה, והמגדל לתרנגולים, ואומר דבר ואינו נשמע", ובמסכת אבות דרבי נתן (פכ"ה ה"ה) אמרו: "שלשה חייהם אינן חיים אלו הן המצפה לשלחן חבירו והדר בעלייה

סימן מא

קדוקי מצוה והידור מצוה

גם כן ענף מאהבת ה' במעשה.

ובמדרש דברים רבה (פ"ח ס"ד) על הפסוק כי המצוה הזאת, הביא דרשה כי חיים הם למוצאיהם, למי שממציא אותם שנאמר כל המצוה עד שתכלה כל המצוה ע"ש, נראה שכיון למה שכתבתי "לממציא אותן", היינו לתכליתו בכל הדקדוקים והידורים אף על פי שאינו מעכב. ועל זה אמר הכתוב כי חיים הם, דאמרו בסוכה (ל"ח א') שיירי מצוה מעכבין את הפורענות, דגוף המצוה שכרה בעולם הבא, אבל שכר שיירי מצוה בעולם הזה, וזהו כי חיים הם למוצאיהם למי שממציא אותן.

עוד אמרו במדרש שם כי המצוה הזאת כל המתחיל במצוה ואינו גומרה גורם שיקבור

דברים (י"א ח'): "ושמרתם את כל המצוה אשר אנכי מצוך היום, למען תחזקו ובאתם וירשתם את הארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה, ולמען תאריכו ימים על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם, לתת להם ולזרעם ארץ זבת חלב ודבש".

והנאון הנצי"ב ז"ל בפירושו היקר העמק דבר שם כתב: "ושמרתם את כל המצוה. הוסיף להזהיר בכלל אהבת ה' הנוגע ליחוד המעשה כמו שכתבתי לעיל (ו' כ"ה) על הפסוק וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת וגו', דמשמעו שם לפי הענין "הכנות ודקדוקי מצוה", אף על גב שאינם מעיקר המצוה. וכן כאן פירוש ושמרתם את כל המצוה, היינו תמצית המצוה ודקדוקיה, והוא

"יראת ה' לחיים, ושבע ילין כל יפקד רע, ולחיים ולא למתים, אלא אפילו שמוספת חיים, וזהו שאמרו חכמים הלומד על מנת לעשות, כגון שמשים דעתו היאך לעשות לולב, או סוכה כהלכתם, ורואה דברי המורים הילכתן, ומדקדק בדברים שלושים יום קודם הרגל, ונותן לבו ביראת ה' ובמצותיו, שמוסיפים לו חיים, וזוכה להגיע לימיו לקיים המצות, לכן כל אדם יכניס בלבו יראת ה' ודקדוק מצותיו.

בנוהג שבעולם אדם שיש לו עסק בפני מלך בשר ודם, הוגה בעסקו ועוסק ושונה ומשלש, כדי שיהא מרגלא בפומיה ולא ישל בלשונו קודם שיבואו לפני המלך, קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהוא בוחן לבבות וכליות, שישים לבו לידע יראתו ומצותיו" עכ"ל. ועיין בחיבורי ויחי יעקב (סימן מ"ח) ודוק.

הרי שגם רבינו חיים אור זרוע ז"ל מלמדנו שהדקדוק במצוות מוסיף חיים, אלא שהוא ז"ל בא מתורת יראת ה', דקיימא לן יראת ה' תוסיף ימים (משלי י' כ"ז), והגאון הנצי"ב ז"ל בא מתורת אהבת ה' כמשנ"ת, והא והא איתא ודוק.

ולבאורה מצות לולב שנקט רבינו חיים אור זרוע כנ"ל, יש טעם נוסף שיזכה לאריכות ימים כמפורש בחיבורי הנכחי לקמן (ערך חוקים, וערך לולב ומיניו) עיין שם וצרף לכאן.

אשתו ובניו כו', מפרשי כי המצוה הזאת, הגומר המצוה עד סוף, וגם זה נכלל באזהרה דכאן ושמרתם את כל המצוה, דמי שהחל במצוה אף על פי שאפשר לעשות ביד אחרים, עליו לשמור כולה, וכל זה בגדר אהבת ה' במעשה.

ואמרה תורה על זה שני גמולים מיוחדים, "למען תחזקו ובאתם" וגו', זהו לפירוש הראשון, דכל המצוה משמעו דקדוקי ושיירי מצוה, והיא מעכבת את הפורענות וזהו למען תחזקו וגו', שלא יפול לבבכם וכדומה ענינים המחלישים, ולמען תאריכו ימים וגו', זהו גמול לפירוש השני, כל המצוה דמשמעו שיגמור מצוה שהחל, על זה הבטיחה תורה שיאריכו ימיהם המה זרעם ויראו עולמם בחייהם" עכ"ל ודפח"ח.

ומדבריו ז"ל למדנו שהמקיים המצוות כהלכתן, דהיינו בכל הדקדוקים וההידורים, וכן מקיים המצוות וגומרן עד סופן, "על זה הבטיחה תורה שיאריכו ימיהם המה זרעם ויראו עולמם בחייהם" כלשונו.

ומעמא דמילתא, יש לומר עם מה שכתב הנצי"ב ז"ל שדבר זה ענף מאהבת ה', וכבר נתבאר בחיבורי הנכחי לעיל בראש הספר שאהבת השי"ת מביאה לאדם אריכות ימים ושנות חיים עיין שם ודוק היטב.

מצאתי לחד מן קמאי, רבינו חיים אור זרוע ז"ל בספר דרשותיו (סימן ל"ג) שכתב:

סימן מב

דרך ארץ

רנ"ה): "כל מי שהוא זהיר בדרך ארץ ומעורב עם הבריות זוכה ויארץ ימים" ע"ש. והביא

כתב חד מן קמאי הקדוש רבי ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד בספרו מנורת המאור (כרך ה' דף

ז"ל באמרי נועם שם פירש מעשים טובים
היינו מידות טובות. עיין בו.

ואמרו במדרש משלי (פט"ז סל"א): "אם ראית
אדם שהוא מתעסק בתורה ובמעשים
טובים וגמילות חסדים, עתיד הוא לזכות
לעטרת שיבה" עיין שם ודוק.

הדברים גם הגאון יעב"ץ ז"ל בספרו מגדל עוז
(בית מידות עליית דרך ארץ) ע"ש.

ברכות (ל"ב ב') אמרו: "תנו רבנן ארבעה
דברים צריכים חיזוק, תורה ומעשים
טובים תפילה ודרך ארץ", ופירש רש"י ז"ל:
"שיתחזק אדם בהן תמיד בכל כוחו". והגר"א

סימן מג

דרשות בענין אברהם אבינו ע"ה

אברהם אבינו עומדת לו, דיעשה סגולה, וה'
יתן הטוב חיי אריכי, זרע ברוכי, מזוני רוחי,
ובני סמיכי, בזכותו של אברהם אבינו ע"ה, על
ידי שדורש בו בתורת משה רבינו ע"ה" ע"ש.
הראני דברי קדשו בני בכורי הרה"ג חו"ב רבי
אברהם אליעזר שליט"א.

כתב הגאון רבי אברהם פאלאגי ז"ל בספרו
שמו אברהם (מערכת ה' אות מ"ה ד"ה
וכשאני דס"ט ע"ב): "נמצאת למד שהאדם אשר
ליבו חפץ לקבוע דרשותיו על אברהם אבינו
ע"ה, איש החסד, הגם שיש בידו חטאות
ועוונות, ואין הקב"ה מרוצה ממנו להשפיע לו
טובה, כענין ישראל במדבר - הנה זכותו של

סימן מד

הדלקת נרות בבית הכנסת

ז"ל: "מיימינין בה עוסקין לשמה, משמאילים
שלא לשמה".

והשתא יובן היטב, דלרמוז על זה אלעזר
הכהן בימינו נטל שמן המאור
שמביא אריכות ימים ככתוב נר ה' נשמת אדם,
וכמו שכתבו המפרשים שהדלקת נרות בבית
הכנסת ובתי מדרש מארכת ימים, ורמז לאורך
ימים בימינה, ובשמאלו נטל אלעזר הכהן
הקטורת שמעשירה כאומרם ביומא (כ"ו א')
ורמז שבשמאלה עושר וכבוד, ודפח"ח.

ולימדנו הגאון הנ"ל ז"ל הי"ד, שרבותינו
המפרשים ז"ל כתבו שהדלקת נרות
בית הכנסת ובית המדרש מארכת ימים, ומעשה

ראיתי דבר נחמד לגאון רבי אברהם שטערן
ז"ל הי"ד, בספרו מליצי אש ח"ד (א'
אב, ד"ה ע"ב) שהביא מאמר רבותינו במדרש
במדבר רבה (ספ"ד ס"כ): "ופקודת אלעזר בן
אהרן הכהן וגו', והיאך היה טוען כל אלו,
אמרו רבותינו כן היה טוען שמן המאור בימינו,
וקטורת הסמים בשמאלו" וכו' ע"ש, ויש
להבין מדוע אלעזר הכהן סידר בסדר זה ששמן
המאור בימינו וקטורת בשמאלו.

ויובן עם מאמרם ז"ל בשבת (ס"ג א') "מאי
דכתיב אורך ימים בימינה בשמאלה
עושר וכבוד, למיימינין בה אורך ימים איכא
וכל שכן עושר וכבוד, למשמאילים בה עושר
וכבוד איכא אורך ימים ליכא", ופירש רש"י

אמרו שעל ידי הדלקת נרות בבית הכנסת זוכה לחיים - נעלם ממני כעת ואיני יודע היכן אמרו כן להדיא, והרב בעל מליצי אש ז"ל הביא שכך כתבו רבותינו המפרשים, אבל לא זכר והזכיר שכך כתבו חז"ל כנ"ל.

ולפי הנראה יצא לו מדברות רז"ל במדרש ויקרא רבה (פלא"א ס"ד): "צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית כתית למאור להעלות נר תמיד, בר קפרא פתח כי אתה תאיר נרי, אמר הקב"ה לאדם נרך בידי, ונרי בידך, נרך בידי שנאמר נר ה' נשמת אדם, נרי בידך להעלות נר תמיד, אלא אמר הקב"ה אם הארת נרי הריני מאיר נרך, הוי צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלת נר תמיד".

והנאון רד"ל ז"ל בהגהותיו היקרות על המדרש שם כתב: "אם הארת נרי כו', אפשר דרש שמן למאור להעלות נר תמיד, שעל ידי מצות שמן למאור, תזכה שיעלה הקב"ה אור נר נשמתך תמיד, ככתוב בישעיה (נ"ח י"א) ונחך ה' תמיד והשביע וגו', [וכתיב] ושמן על ראשך לא יחסר", והובא בפירוש עץ יוסף שם, ועיין עוד מה שהוא כתב לפרש.

ולבאורה עם האמור שהזהיר להדליק נר בבתי כנסיות ובתי מדרשות, זוכה לחיים - יש לפרש דברי המדרש כפשטן, אם הארת נרי שאתה מדליק נרות בבתים שלי בתי כנסיות ובתי מדרשות, הריני מאיר נרך וחיו תחיה שנות חיים. ועיין.

וסעד לדבר שכוונת רז"ל באמרם "אם הארת את נרי אני מאיר את נרך" לא לאור הנשמה כדפירש רד"ל ז"ל, אלא שיזכה לחיים, יש למצוא ממה שעוד אמר **בר קפרא** עצמו במדרש דברים רבה (פ"ד ס"ד): "אמר בר קפרא הנפש והתורה נמשלו בנר, הנפש דכתיב נר ה'

נורא כתוב בספר ארחות רבינו ח"ג (דף רי"ז אות ג'): "הוי עובדא בבית הכנסת אחד, שהגבאי שהיה שם היה מקפיד שלא ישימו נרות על העמוד בשעת התפילה, כדי שלא יתלכלך העמוד, ואם היה מי שהדביק נרות על העמוד, הוא היה מורידם ומדביקים על הקיר ממול. נזדמן לשם מו"ר זצוק"ל [מרן מופת הדור בעל קהלות יעקב], וראה מו"ר שהגבאי מוריד את הנרות מן העמוד, וכעס על זה שסלקם מן העמוד. כעבור זמן קצר מאד נחלה הגבאי ונלב"ע ל"ע, ואמר מו"ר זצוק"ל שנענש על זה שהיה מסלק את הנרות מהעמוד בשעת התפילה" ע"כ. רח"ל. [ובס"ד ראיתי כי תיבות "הדלקת נר בית הכנסת", עולה בגימטריא "וזה היא סגולה לאריכות ימים ושנות חיים", חושבנא דדין כחושבנא דדין].

ואכן מצאתי לגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו תנופה חיים (פרשת ואתחנן אות ס"ד) שכתב: "אמרו רז"ל כי על ידי הדלקת נרות בבית הכנסת ובביהמ"ק - זוכה לחיים, על שם הכתוב נר ה' נשמת אדם". [ונראה לי שיש כאן טעות הדפוס באות אחת, ובמקום מה שכתב "ובביהמ"ק", צריך לומר "ובביהמ"ד", והכוונה בית המדרש, כי לא מסתברא מילתא שיקדים בית הכנסת לבית המקדש, ותו הדלקת נרות בבית המקדש מאן דכר שמיה, והיכן מצינו שהיו בני ישראל מדליקים נרות במקדש, והלא אין שם אלא הדלקת המנורה ותו לא. ואכן כך מנהגו של הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל לכתוב בית המדרש בראשי תיבות "ביהמ"ד", כמו שיראה הרגיל בספריו, ודוגמא אביא שכן כתב בספרו ארצות החיים (ש"ד סוף אות ל"ב, ושם אות נ"א דכ"ט ע"ב) ודוק].

והנה אם כוונתו במה שכתב "אמרו רז"ל", לרבותינו חכמי התלמוד והמדרש שהם

רבי אליעזר פאפו ז"ל בעל פלא יועץ ב"מאמר הכבוד" הנדפס בסוף ספרו יעלוזו חסידים (דף ק"כ ואילך) ע"ש"ב.

ושם ב"מאמר הכבוד" (דק"כ ע"א) כתב: "והדלקת נרות בבתי כנסיות ומדרשות, היא דוגמת מצות הדלקת המנורה בבית המקדש", ולפי דברי רז"ל האמורים שהדלקת המנורה היתה "מכפרת" על ישראל כנ"ל, מינה יש לומר על דוגמתן, דהיינו הדלקת נרות בבתי כנסיות ומדרשות שגם הם כוחם לכפר, ואחר שאין הערוד ממית אלא החטא ממית (ברכות ל"ג א'), אם כן כשאין חטא מאריך ימים, וכמו שהבאתי בפתיחה לחיבורי זה ודוק.

עוד יש לומר בטעמא דמילתא שזוכה לחיים, פשוט הוא שהרי בתי כנסיות ובתי מדרשות הם משכן לשכינה, וכמפורש בחיבורי הנכחי (ערך בית הכנסת, וערך בית המדרש), ואחר שהדלקת הנרות בבתי כנסיות ומדרשות היא לכבוד השכינה השורה שם, ועיין במאמר הכבוד הנ"ל, אם כן בדין הוא שחיו יחיה, שהמדובק בשכינה והעושה לכבוד השכינה דבוק בחיים, כמבואר באר היטב בפתיחה לחיבורי זה, ודוק.

ודע שבספר תנופה חיים שם ציין לספרו נפש חיים [מערכת מ' ערך מזל אות כ"ה סק"ה] שהביא שם שעל ידי הדלקת נרות מרים מזלו ע"ש, והוסיף וכשמתהפך מזלו לטוב, ממילא אין כשפים ומזיקין שולטים בו ע"ש.

והיינו כאומרם במדרש במדבר רבה (פס"ו ס"ד): "אמר לו הקב"ה למשה, אם הזהרתם להיות מדליקין לפני, אני משמר את נפשותיכם **מכל דבר רע**, שנמשלו נפשות כנר שנאמר נר ה' נשמת אדם, ונאמר בהעלותך את הנרות", וכמשנ"ת לעיל ודוק היטב.

נשמת אדם, והתורה דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, אמר הקב"ה לאדם נרי בידך, ונרך בידי, נרי בידך זו התורה, ונרך בידי זו הנפש, אם שמרת את נרי אני משמר את נרך, ואם כבית את נרי אני מכבה את נרך, מנין דכתיב רק השמר לך ושמור נפשך מאד הוי כי אם שמור תשמרון", וכעין זה במדרש תהלים (פרק י"ז) הובא בילקוט שמעוני שם. [ובמדרש שמות רבה (פ"ו ס"ג): "נר ה' נשמת אדם, אמר הקב"ה נרי בידך, ונרך בידי, ואיזו נרו של הקב"ה זו תורה, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור, מהו כי נר מצוה אלא כל מי שעושה מצות, הוא כאלו מדליק נר לפני הקב"ה, **ומחיה נפשו**, שנקראת נר שנאמר נר ה' נשמת אדם" ודוק].

וכאן בדברי בר קפרא בדברים רבה הביאור שכשהאדם ישמור נר דקב"ה, אזי הוא ישמור נרו, דהיינו שיחיה, וכדמסיים ואם כבית וכו' אני מכבה וכו', ועיין בנפש החיים (ש"ד פ"א) ומינה תלמיד כוונת בר קפרא במאמרו שבויקרא רבה דלעיל שהכוונה שיזכה לחיים, וכך נראה שהבין מאמר זה הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל וכמשנ"ת.

ובמדרש ויקרא רבה (פ"ל ס"ג): "ויקחו אליך שמן זית זך, וכי אורה שלכם אני צריך, והא כתיב ונהורא עמיה שרא, אלא בשביל לזכותכם, ולכפר על נפשתיכם, שמשולה כנר שנאמר נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן", וכיוצא בזה במדרש אלפא ביתות שבספר בתי מדרשות ח"ב (דף תמ"ח): "אמרתי לכם הדליקו לפני את נר אלא לטובתכם, כדי שיבא הנר ויכפר על נפשתיכם שנקראת, נר שנאמר נר ה' נשמת אדם" ע"ש.

וצא ולמד וצא ראה מעלות המדליק נר בבית הכנסת, בדברות קדשו של הגאון החסיד

סימן מה

הדלקת נרות שבת

והא דהנזהר בהדלקת נרות שבת זוכה לאריכות ימים, יש להסביר דאחר שאנחנו יודעים דדין הדלקת נרות שבת הוא מדיני **עונג שבת**, וכדכתב הרמב"ם בהלכות שבת (פ"ה ה"א): "אחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת, אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר, שזה בכלל עונג שבת", וזו לשון רבינו המאירי שבת (כ"ה ב'): "הדלקת נר בשבת חובה מדברי סופרים, מפני שהיא ראש לכל עונג שאין עונג בלא אורה", ועיין תוספות שבת (כ"ה ב' ד"ה והדלקת וד"ה חובה), ובשו"ת כוכבי יצחק בזה, וכתבתי במקומו בס"ד.

והרי כבר הארכתי מפי סופרים וספרים בחיבורי הנכחי (ערך עונג שבת) שעונג שבת מזכה את האדם באריכות ימים ושנות חיים עש"ב, והיינו טעמא דמצוות נרות שבת מביאה לאדם שיאריך ימים ודוק היטב.

ובחיבורי הנכחי לעיל (ערך הדלקת נרות בבית הכנסת) הבאתי שהדלקת המנורה, וכן הדלקת נרות שהיא כעין הדלקת המנורה - מכפרת עון ומביאה אריכות ימים ע"ש, ומינה נמי להדלקת נרות שבת דאמרו על זה "ואתחשיב לה כאילו תקנה מנרתא בדרום" כנ"ל, ולכן יש לומר שהדלקת נרות שבת מביאה אריכות ימים ודוק.

ועוד יש לומר בטעמא דמילתא ד"השכינה היא שמן זית זך", כדכתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו פני דוד (פרשת תצוה אות א'), ובספר תיקוני זהר חדש (דק"ג ע"ב): "שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד, דאיהי שכינתא דאיתמר בה נר ה' נשמת אדם", ועוד שם (דצ"ה

כתב בספר תולעת יעקב סתרי תפילת שבת (דף ע"ו אות ח'): "מוטל על האשה להדליק נר שבת, וזכות גדולה הוא לה, ותזכה לבנים קדושים ומאירים בתורה ויראת שמים, מרבים שלום בעולם, וגורמת לבעלה **אורך ימים**" עכ"ל.

וראיתי למר זקני הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן רס"ג אות כ') שעל מה שכתב מרן ז"ל שנרות שבת נשים מזהרות בו יותר כתב: "כדאיתא במדרש מפני שהיא כבתה נרו של עולם, פירוש שגרמה מיתה לאדם הראשון, וכן אמרו בספר זהר הקדוש ח"א (דמ"ה ע"ב) איתתא בעיא בחדוה דלבא ורעותא, לאדלקא בוצינא דשבת, דהא יקרא עלאה היא לה, וזכו רב לגרמה למזכי לבנין קדישין, דיהוין בוציני דעלמא באורייתא ובדחלתא, ויסגון שלמא בארעא, ויהיבת לבעלה **אורכא דחיין**, בגין כך בעיא לאזדהרא בה" עכ"ל. ובספר תיקוני זהר (תיקון כ"ד דס"ט ע"ב): "וצריך לאיתתא לתקנא שרגא בליל שבת לימינא, ואתחשיב לה כאילו תקנה מנרתא בדרום, ופתורא בצפון". ומתבאר דהזהירות בהדלקת נרות שבת מביאה חיים ואריכות ימים. [נמצא שדברי הרב תולעת יעקב דלעיל, הן הם דברי ספר הזהר, והוא כמנהגו הביאם מתורגמים מלשון ארמית ללשון הקודש].

ובל זה בהדלקת נרות שבת גרידא, וכל שכן במי שנוזהר להדליק נרות שבת **בשמן זית**, שזה מצד עצמו סגולה לאריכות ימים, כמו שהבאתי מפי סופרים וספרים בחיבורי ויחי יעקב (סימן מ"ט) שהמדליק נרות שבת בשמן זית זוכה לאריכות ימים עיין שם ודוק היטב.

וקפא פרזלא" עכ"ל. והוא דבר חדש, ועיין שם שכתב הסבר נוסף.

ושם הבאתי עוד דברי ספר חסידים (סימן תרל"ה דפוס ברלין): "זקן אחד היה מדליק נרות בערב שבת, בא איש אחד ואמר הנה עוד היום גדול, וכיבה הנרות, אמר הזקן - לא יאריך ימים, וכן הוה". רח"ל. [ונכפלו הדברים בספר חסידים הנ"ל סימן תתתקפ"א ע"ש].

ויש לעיין מדוע כך עלתה לו לאותו אחד, אם מחמת שכיבה נר שבת שסגולתה חיים כנ"ל, והוא כשכיבה נר שבת אפסיד לנפשיה, או מחמת הצער שגרם לזקן ועיין בחיבורי הנכחי (ערך זקנים) שהמצער לזקן, מסכן חייו רח"ל, או מחמת דלטייה אותו זקן, ודא גרמא ליה, וכמבואר בארוכה בחיבורי הנכחי (ערך קללה), ועיין. [ועיין לעיל בסמוך בענין הדלקת נר בית הכנסת ודוק היטב].

ע"ד) ע"ש, והדבוק בשכינה זוכה לחיים ככתוב בפתיחה לחיבורי הנכחי ודוק.

עוד כתב בפני דוד שם: "אפשר לרמוז כי ראשי תיבות תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתיבת, גימטריא שב"ת ב"ן, שהזהיר בנר שבת יהיה לו בן חכם, וזהו למאור שיאיר בתורה. וגם למאור גימטריא זרע שיהיה לו זרע למאור להאיר ישראל בתורתו". ועיין בחיבורי יד סופר ח"א (סימן פ"ד) ובהוספות בכת"י לשם.

ובהוספות כתב יד לחיבורי ויחי יעקב הנ"ל הבאתי שם דברי המחזור ויטרי (סימן רצ"ג דף שכ"ח) שהביא דבר הפייטן שפייט: "ומשחא דלא לאקפויי". וכתב לבאר: "הפייט רוצה לומר אפילו שמן זית שהוא מן המובחר - יזהר בן אדם שלא להציפו על הפתילה למחר כיבויה, ויצף הברזל, מתרגם

סימן מו

הדפסת ספרי קודש

אריכות ימים ושנים, דשנים ורעננים בשובע שמחות וכל טוב, ודבר ברור הוא דהמדפיס ספרי קודש הוא נחשב כמרבה תורה בעולם כנ"ל, וכבר כתב הרמב"ם בפתיחה לספרו מורה נבוכים דמי שכותב ספר הוא כמלמד את דבר תורה זה לאלפים ולרבבות מישראל, ונמצא דבהדפסת ספרי קודש יש בזה את דבר סגולה זאת שאמרו חז"ל במסכת אבות הנ"ל. מרבה תורה מרבה חיים עש"ב.

כתב בספר עטרת פז על ספר תהלים (בפתיחה דף כ"ב): "בספר לב שמחה על התורה כתב לבאר מאמרם ז"ל מרבה תורה מרבה חיים, שהכוונה על המרבה תורה אצל אחרים, וכן איתא בדברי חז"ל במדרש דברים רבה (פ"ח ס"ד) חיים הם למוצאייהם - למי שמוציאן לאחרים ע"ש.

ובעבור הזכות הגדולה הזאת שיש לו במה שמרבה תורה - יזכה להרבות לעצמו

חידושי סוגיות

(פסחים ל"ה א')

בענין מצוה הבאה בעבירה דררבנן

[ברית יעקב ס' יא]

א

משום כל תאכל חמץ אתה יוצא בו ידי מצה בפסח אם עשאו מצה". ופריך תלמודא: "ואיסורא דחמץ להיכן אזלא", ומשני: "אמר רב ששת הא מני רבי שמעון היא דאמר אין איסור חל על איסור, דתניא רבי שמעון אומר האוכל נבלה ביום הכיפורים פטור. רבינא אמר אפילו תימא רבנן מי שאיסורו משום כל תאכל חמץ בלבד, יצא זה שאין איסורו משום כל תאכל חמץ בלבד אלא אף משום כל תאכל טבל".

ודחי תלמודא לדברי רבינא: "מידי בלבד כתיב, אלא מחוורתא כדרב ששת". ופירש רש"י ז"ל: "מידי בלבד כתיב, קרא משמע דכל מי שאיסור חמץ נוהג בו אתה יוצא משום מצה". עד כאן הצעת הסוגיא.

וראיתי לגאון נודע ביהודה ז"ל בספרו ציון לנפש חיה לפסחים (שם) שכתב: "רב ששת אמר רבי שמעון היא, זה פשוט דברייתא מוקי כרבי שמעון לפי ששנינו בה בהדיא טעם זה דמי שאיסורו משום כל תאכל חמץ, אבל משנתנו אתיא ככולי עלמא ומשום מצוה הבאה בעבירה, והר"ן פירש כן במשנתנו שהוא משום מצוה הבאה בעבירה, ואף על פי כן יש לי מקום עיון במשנתנו לפי מה שכתבו התוספות בסוכה (ל' א' ד"ה מתוך) דבמצוה דרבנן לא חיישינן למצוה הבאה בעבירה, ואף שהם כתבו כן לשמואל, אבל הרי רבי יוחנן חייש שם בכל הימים למצוה הבאה בעבירה, מכל מקום הני

תנן בפסחים (ל"ה א'): "אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחיטים ובשעורים וכו', ויוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו, והכהנים בחלה ותרומה, אבל לא בטבל ולא במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו. חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אין יוצא בהן, עשאן למכור בשוק יוצאין בהן" וכו'. ופירש רש"י ז"ל: "והכהנים בחלה ותרומה, אבל ישראל בתרומה לא כדיליף לקמן לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, מי שאינו מוזהר על חמצו אלא משום חמץ אתה יוצא בו ידי חובת מצה, יצא זר שאסור מחמת איסור אחר". והר"ן ז"ל בביאורו להלכות הרי"ף ז"ל (שם, ד"ט ע"ב) כתב: "אבל לא בטבל ולא במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו, טעמא דכל הני משום דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה" וכו'.

ובתלמוד (שם סע"ב) הביאו ברייתא דתניא בה: "יכול יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן כל צרכו וכגון שניטלה ממנו תרומה גדולה ולא ניטלה ממנו תרומת מעשר וכו', תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ, מי שאיסורו משום כל תאכל עליו חמץ יצא זה שאין איסורו משום כל תאכל חמץ אלא משום כל תאכל טבל". ופירש רש"י ז"ל: "מי שאיסורו

ואמרינן בהו כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ואזלו התוספות בסוכה שחילקו כן לטעמייהו במסכת עירובין (ל"ב א' ד"ה תאנים, ושם ל"ד ב' ד"ה מאן, ושם ל"ז ב' ד"ה אלא) וביצה (ד' ב' ד"ה דתנן) וכתובות (נ"ו ב' ד"ה קאמר) ששם כתבו כן דמילי דרבנן דעיקרן מן התורה חמירי ממילי דרבנן גרידא ע"ש, ודוק. ועוד עיין עירובין (ל"ו א'), ושער המלך הלכות עירובין (פ"ה ה"ז), וערך השלחן יו"ד (סימן רכ"א אות י"ט), ובספר הזכרון שלו (שבסוף ערך השלחן חו"מ, מערכת מ' כלל י"ח), ונתבאר במקום אחר בס"ד, ואכמ"ל.

ב

ועל פי יסוד זה אמרתי ליישב דברי רש"י ז"ל, דהנה בפסחים (ל"ה רע"ב) אמרו: "יוצאין במצת דמאי", ופריך תלמודא: "דמאי הא לא חזי ליה". ופירש רש"י ז"ל: "דהויא לה מצוה הבאה בעבירה". ועוד שם אהא דאין יוצאין במצת טבל דעציץ שאינו נקוב, ופירש רש"י דמצוה הבאה בעבירה היא, ע"ש. וכיוצא בזה שם בפסחים (ט"ל רע"א): "יוצאין במרור דמאי ומעשר ראשון שניטלה תרומתו" וכו'. ופירש רש"י ז"ל: "יוצאין בדמאי ובמעשר ראשון וכו' אבל בטבל לא ואף על גב דמעשר ירק מדרבנן, הויא לה מצוה הבאה בעבירה דומיא דעציץ שאינו נקוב דאמרן בפירקין (לעיל ל"ה ב')", ע"ש. הרי לנו מתבאר באר היטב דסבירא ליה לרש"י ז"ל דאמרינן מצוה הבאה בעבירה דרבנן. ואילו בסוכה (כ"ב סע"ב) על ההיא דתנן התם: "העושה סוכתו בראש האילן או על גבי גמל כשרה ואין עולין לה ביום טוב", פירש רש"י ז"ל: "כשרה לחולו של מועד ואף ביום טוב אם עבר ועלה לה יצא ידי חובתו". ותקשי לך אמאי אם עבר ועלה לסוכה שעל גבי האילן יצא, והלא מצוה הבאה בעבירה איכא, דאסרו

מילי כלולב דהתם חייש שעל כל פנים יום ראשון מן התורה ותקנו לנענע בשאר הימים כעין דאורייתא וסובר רבי יוחנן דגם לענין מצוה הבאה בעבירה אמרינן דתקנו כעין דאורייתא, ועיין תוספות שם (כ"ט ב' סד"ה בעינן הדר), אבל במצוה שהיא לגמרי מדרבנן משמע מהתוספות דלא חיישינן למצוה הבאה בעבירה. ומעתה לרב אחא בר יעקב דסובר דמצוה בזמן הזה דרבנן (וכדאיתא בשלהי מכילתין ק"כ סע"א) מאי טעמא אין יוצאין בטבל, ודוחק לאוקמי משנתנו דוקא בזמן הבית וכו', וצריך לומר דרב אחא בר יעקב סובר כרבינא דביאר טעמא דמילתא דבעינן שאיסורו משום בל תאכל חמץ בלבד וכו' ולא משגח רב אחא בר יעקב בקושיא דמידי בלבד כתיב. ובזה תעמוד על דברי רש"י ז"ל במשנתנו (ד"ה והכהנים) שכתב "מי שאינו מזהר על חימוצו אלא משום חמץ" וכו', ודבריו תמוהים שזהו כרבינא, והרי תלמודא מסיק מחוורתא כרב ששת, ולפי מה שכתבתי ניהא דרש"י ז"ל רצה לפרש משנתנו גם לרב אחא בר יעקב ולדידיה צריך גם במשנתנו לטעם של הברייתא, ובתרומה לא שייך דברי רב ששת רק דברי רבינא עכ"ד, ופי חכם חן.

ועיין בסימן י"ג (אות ב' ד"ה ותו) שהבאתי הרבה רעים אהובים מגדולי גאוני בתראי ז"ל שכתבו כדברי הצ"ח ז"ל שדעת בעלי התוספות ז"ל בסוכה (ל' א') דאף למאן דפסיל מצוה הבאה בעבירה במצוות דרבנן היינו דוקא כשעיקרן מן התורה כלולב הגזול בשאר ימי חג סוכות, אבל במצוות דרבנן דלית להו עיקר באורייתא לית לן בה וליכא למיפסל בהו משום מצוה הבאה בעבירה, וטעמא דמילתא לחלק כן נראה משום דכל מילי דעיקרן מן התורה חמירי טפי ממילי דלית להו עיקר בתורה,

חכמים לעלות על גבי האילן כביצה (ל"ו ב'), וכבר הקשה כן הפרי מגדים אר"ח (סימן תרכ"ח, משבצות זהב סק"ג), ע"ש. ועיין לגאון מהר"א משכיל לאיתן ז"ל בספרו באר אברהם לסוכה (שם) ובהגהותיו מצפה איתן לסוכה שם, ושו"ת תורת חסד אר"ח (סימן ל"א), ובספר היקר פתחא זוטא על הלכות סוכה (סימן תרכ"ח ס"ג), ושו"ת דובב מישרים ח"ג (סימן ע"ד אות ב', ועיין גם בסימן י"ג אות א') מה שכתבו ליישב.

אבל לפי דברות רבינו הצל"ח ודעימיה ז"ל לא קשיא מידי, דהא כל מאי דאמרינן דאיכא לפיסול דמצוה הבאה בעבירה במילי דרבנן היינו דוקא במילי דאית להו עיקר באורייתא, ולפיכך אינו יוצא במצת דמאי, דדמאי עיקרו מן התורה וכמתבאר בתוספות עירובין (ל"ז ב'), וכן כתבו הרשב"א ז"ל בחידושי לשבת (כ"ג

ע"ב) שבא לו בארוכה בזה, עיין שם א. וכן נמי גבי מצת טבל דעציץ שאינו נקוב יש לומר דחשיב דיש לו עיקר מן התורה וכמתבאר ביומא (פ"ג ב'), וכמו שכתבו הגאונים המובהקים מהרי"ע ליבשיץ ז"ל בשו"ת ברית יעקב אר"ח (סימן ל', דפ"ח ע"א דפו"ח), ומהר"מ תאומים ז"ל בשו"ת דבר משה ח"א (סימן ל"ד,

א. ויש להעיר שלכאורה הגאון מהרש"ק ז"ל סותר דברי עצמו, שמצאתי לו בספרו שו"ת טוב טעם ודעת מהדורה קמא (סימן ר"ב ד"צ ע"ד ד"ה והנה לולי) ועוד בשו"ת טוב טעם ודעת מהדורה תנינא (סימן ד"ה, ד"כ ע"ב) שכתב לדמאי אין עיקר מן התורה ע"ש, וכן מתבאר עוד בספרו שו"ת קנאת סופרים (בהשמטות לשנות חיים סימן ק"ח, ד"ל ע"ג) ע"ש, ומלבד זאת עוד יש להעיר שהרי רבותינו הראשונים ז"ל ביארו לנו שלדמאי אכן יש עיקר בתורה, וכנ"ל, וצ"ע. [ועיין לגאון מהר"ש דרומר ז"ל בשו"ת בית שלמה יו"ד ח"ב (ס"ס קנ"ה) שכתב: "נמצא שהגאון מהרש"ק ז"ל מבראדי סותר דברי עצמו בחיבוריו, וזה מצוי בחיבוריו לרוב", ע"ש. ודרכו של הגאון מהרש"ק ז"ל שכאשר נשאל בכגון דא להשיב כי דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע וכו', ואם באנו לציין אין אנו מספיקין, ולדוגמא בעלמא עיין בדף האחרון שבספרו ספר סת"ם (סע"ב אות א' ושם ע"ד אות ב') ע"ש, ואכמ"ל. וזו לשון הגאון מהרש"ק ז"ל עצמו בשו"ת האלף לך שלמה אר"ח (ס"ס שס"ו): "ותהילות לה' בלי התפארות אם הייתי זוכר כל מה שכתבתי מעולם לא היה שום הערה בעולם שלא הרגשתי בה, רק מכח כי תהילות לה' רבים מאד חידושי, ובעו"ה השכחה גברה ובעצמי איני זוכר כל מה שחידשתי מעולם, ואם אני זוכרו אי אפשר לי למצוא מקומו בחיבורי כי רבים המה, יהיו נא לרצון לפני אדון כל", עד כאן לשון קדשו, זיע"א. ואתה דע לך. ועיין לגאון מהרש"ק ז"ל בשו"ת ובחרת בחיים (סימן כ"ט) שכתב: "תהילות לה' יש לי ערך מאה וחמש עשרה חיבורים גדולים על תנ"ך ועל כל הש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים, ושאלות ותשובות אין מספר" וכו'. וזה כתב מהרש"ק ז"ל בשנת תר"ד, עשרים וחמש שנה קודם פטירתו (בא' תמוז תרכ"ט), ואין ספק שתלמידי חכמים כל זמן שמזדקנים דעתן מתיישבת עליהם ומוסיפים חכמה, ותרב חכמת שלמה זיע"א].

אבל לפי דברות רבינו הצל"ח ודעימיה ז"ל לא קשיא מידי, דהא כל מאי דאמרינן דאיכא לפיסול דמצוה הבאה בעבירה במילי דרבנן היינו דוקא במילי דאית להו עיקר באורייתא, ולפיכך אינו יוצא במצת דמאי, דדמאי עיקרו מן התורה וכמתבאר בתוספות עירובין (ל"ז ב'), וכן כתבו הרשב"א ז"ל בחידושי לשבת (כ"ג

ואם כן דוקא במצת ומרור דמאי דעיקרו מן התורה, וכן במצת טבל דעציץ נקוב דיש לו עיקר בתורה וחמירי נינהו, בהנהו קאמר רש"י ז"ל דלא נפיק משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, אבל באיסור להשתמש באילן דכל כולו אינו אלא מדרבנן ולית ליה עיקר מן התורה, ועיין מה שכתב החתם סופר ז"ל בחידושיו לביצה מהדורה תנינא (בפתיחה למסכת, ולדף ד' ב' דט"ו סע"א), ועיין שו"ת פרי יצחק ח"א (סימן י"ד), והעמק שאלה (שאלתא מ"ז אות א', רצ"ד ע"א), ושו"ת שואל ומשיב מהדורה תנינא ח"ב (סימן ע"ב, דע"ב ע"ד) ע"ש, לפיכך כתב רש"י ז"ל דאם עלה לה לסוכה שעל גבי האילן יצא וליכא בזה משום מצוה הבאה בעבירה, ודוק היטב.

ואין לטעון על דברינו דעד כאן לא קאמרי הצ"ח ועדימיה את חילוקם זה - דאף לפוסל מצוה הבאה בעבירה בדרבנן היינו כשעיקרה מן התורה - אלא **כשהמצוה** היא בדרבנן ועיקרה מן התורה, כלולב גזול בשאר ימי החג, מה שאין כן בדברי רש"י ז"ל בכל הנך דוכתי דהוא מיירי במצוה דאורייתא גמורה, כמצה בזמן הזה, **והעבירה היא** בדרבנן שיש לה עיקר, כמצת טבל דעציץ שאינו נקוב או מצת דמאי, דאין זה מוכרח וכמו שכתב הגאון המובהק מהרי"צ טייב ז"ל בספר ערך השלחן או"ח (סימן תרמ"ט אות ג') וזו לשונו: "ובלאו הכי לא אשכחן בהדיא בתלמודא דאמרינן מצוה הבאה בעבירה אפילו באיסור דרבנן אלא בדברי רש"י בפסחים (דף ל"ה), ויש לומר דרש"י סובר כמאן דאמר דלולב גזול אף בשאר ימים דהוי דרבנן פסול משום מצוה הבאה בעבירה, והכי נמי באיסור דרבנן, אבל לדידן דקיימא לן כשמואל דלא חיישינן למצוה הבאה בעבירה במצוה דרבנן הכי נמי באיסור דרבנן", ע"ש. הרי לנו בהדיא דמצוה דאורייתא

דע"ח סע"ב בהגהה), ועוד עיין בזה לגר"א רגולר ז"ל בשו"ת יד אליהו ח"ב (כתבים אות כ' סק"ג, ד"ג סע"ג) עיין שם היטב, ודוק. ונהארכתי בזה במקום אחר בס"ד, ועיין שו"ת משכנות יעקב (סימן קל"ה), ושו"ת מהר"י אסאד או"ח (ס"ס פ"ו), ושדי חמד (מערכת א' פאת השדי כלל קכ"ד אות ד'), וחזון איש דמאי (סימן ט"ז אות י"ז, ונכפל בחזון איש יו"ד סימן כ"ח אות י"ט) עיין שם ודוק היטב, וצ"ע ואכמ"ל].

והוא הדין גבי מרור טבל, שהן לטבל דרבנן יש עיקר מן התורה וכמתבאר בחידושי הרשב"א ז"ל ביבמות (ק"ד ב') וכדכתב בערך השלחן או"ח (סימן תרי"א אות א' ד"ה והר"ן) עיין שם, [ועיין שו"ת טוב טעם ודעת מהדורה קמא (סימן ר"כ ד"צ ע"ד) ודבריו צל"ע ע"ש], והן מרור בזמן הזה עיקרו מן התורה וכמפורש בפסחים (ט"ל ב') דאמרו גביה כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ע"ש, ובגיטין (ס"ה ב') מבואר דרק במילי דרבנן דעיקרן מן התורה אמרינן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ושמע מינה דמרור בזמן הזה עיקרו מן התורה. ועוד עיין בזה בארעא דרבנן (אות ת"ד), ולגאון חיד"א ז"ל בפתח עינים יבמות (פ"א א') ועיין זוכר (מערכת ד' אות ל"ד), [ולא ידעתי מדוע לא הביא הגאון חיד"א ז"ל להדיא דפסחים (ט"ל ב')], ולמהרי"ט אלגאזי ז"ל בפסק השמיטה שנדפס בספר דברי שלום (ד"ח ע"א ד"ה ואף), ובקונטרס שפת אמת (שבסוף ספר אמת ליעקב למהרי"ש ניינו ז"ל, דקיי"א ע"ג ד"ה א"כ), ולגאון רבי עקיבא איגר ז"ל בדרוש וחידוש השלם גיטין (ס"ה ב'), וערך שלחן או"ח (סימן תנ"ד אות ח'), ושו"ת חסד לאברהם לגר"א תאומים ז"ל מהדורה קמא או"ח (ס"ס נ', וסימן ס"ח דנ"ה ע"א), ולגאון מהרש"ק ז"ל בהגהות חכמת שלמה או"ח (סימן קפ"ד ס"ד, וסימן תע"ה ס"ד), ושדי חמד (מערכת מ' כלל ע"ז סק"ו ד"ה ואעיקרא), ודוק.

וגדולי האחרונים ז"ל איש לדרכו פנה בישוב דברי הרמב"ם ז"ל הללו, עיין שו"ת חתם סופר או"ח (סימן קל"ז) ובליקוטי הערות (שם), ובחידושו לסוכה (כ"ט ב', ובהערה ל' שם, ושם נסמן) ובחידושו לפסחים (ל"ה ב') ולביצה (ח' ב'), ולגאון מליסא ז"ל בנחלת יעקב סוכה (ל' א', דכ"ה ע"א) ובהגהות שם, ומגן האלף לגרא"ל צונץ ז"ל (סימן תנ"ד אות ד'), ושו"ת מהר"ם שיק או"ח (סימן רס"ב), ושו"ת עונג יום טוב או"ח (סימן מ"ב), ושו"ת דבר משה תאומים ח"א (סימן י"ט), ושו"ת פני מבין או"ח (סימן קע"ח), וערוך לנר סוכה (ל' א' סד"ה בא"ד ומיהו) ועוד שם (ל"ה ב' ד"ה למ"ד), ושו"ת גנזי יוסף (סימן מ"ט) וצ"ע גם לשו"ת קול אריה או"ח (סימן ל'), ואינו מצוי אצלי, ועוד.

ולאמור נ"חא, דהנה בפסחים (קט"ז ב') אמרו: "אמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה, כתיב הכא בעבור זה וכתוב התם בנינו זה, מה להלן פרט לסומא אף כאן פרט לסומא". ופריך תלמודא: "איני, והאמר מרימר שאלתינהו לרבנן דבי רב יוסף מאן אמר אגדתא בי רב יוסף, אמרו לי רב יוסף, ומאן אמר אגדתא בי רב ששת, אמרו לי רב ששת (ורב יוסף ורב ששת מאורי עינים היו)". ומשני תלמודא: "קסברי רבנן (רב יוסף ורב ששת) מצה בזמן הזה דרבנן". ותו פריך תלמודא: "מכלל דרב אחא בר יעקב סבר מצה בזמן הזה דאורייתא, והא רב אחא בר יעקב הוא דאמר

ועבירה דרבנן כמצת דמאי וכמצת טבל דעציץ שאינו נקוב, שקולה כמצוה דרבנן והעבירה דאורייתא כלולב גזול בשאר ימי החג, ודוק. ועיין בשדי חמד (מערכת מ' כלל ע"ז אות ז' ד"ה ונמצא) שהביא משם רבותינו הראשונים ז"ל דסבירא להו הכי דמצוה דאורייתא ועבירה דרבנן ומצוה דרבנן ועבירה דאורייתא שקולות הן וכדכתב בערך השלחן הנ"ל, ודוק. [ועיין שו"ת האלף לך שלמה לגאון מהרש"ק ז"ל חו"מ (סימן כ"ד) שלא כתב כן, וצ"ע. ודע שהגאון מהר"ם בן חביב ז"ל בכפות תמרים סוכה (כ"ט ב' ד"ה רש"י ד"ה גזול) כתב דרש"י סובר ופוסק כשמואל דגזול כשר בשאר הימים, עיין שם ראיותיו, וזה דלא כמו שכתב הרב ערך השלחן דלעיל, וצ"ע].

ג

ומריש אמינא דעל פי יסודו של הצ"ח ז"ל יש ליישב גם דברי רבינו הרמב"ם ז"ל אשר עמדו עליהם רבנן ז"ל, והוא שהרמב"ם ז"ל בהלכות חמץ (פ"ו ה"ז) פסק דאין יוצאין במצת טבל (והיינו כשלא נתקן כל צרכו), ולפי המבואר בסוגיא היינו כאוקימתא דרב ששת דאוקי להך הלכתא דאתיא כרבי שמעון דסבירא ליה אין איסור חל על איסור, ולעומת זה בהלכות מאכלות אסורות (פ"ד ה"ט) פסק הרמב"ם ז"ל דלא כרבי שמעון, ונמצאו דבריו ז"ל סתראי ניהו, ועמד בזה בלחם משנה (שם) ועיין שם מה שכתב לתרץ.

ב. ודברי רבינו הלחם משנה תמוהים וטעונים ביאור, וכמו שתמהו הגאון מהרי"ט אלגאזי ז"ל בשו"ת שמחת יום טוב (סימן מ"ב, דקס"ח סע"ב), והגאון רבי עקיבא איגר ז"ל בהגהותיו לרמב"ם הלכות חמץ ומצה (שם), ובערוך לנר סוכה (ל' ב'), ושו"ת בית יצחק יו"ד ח"א (סימן קס"ד אות ו', וסימן קס"ה אות א') ועוד. ועיין מה שכתבו לבאר דברי הלחם משנה ז"ל בספר נחלת יעקב לגאון מליסא ז"ל בחידושו לסוכה (ל' א'), ושו"ת תורת חסד או"ח (סימן כ"ד אות ד'), ושו"ת נפש חיה לגאון מקאליש ז"ל בחידושים בסוף הספר (ד"כ ע"ג סימן ב', ודכ"א ע"א סימן ג') ועוד.

כרבי שמעון, אבל הרמב"ם ז"ל שפסק שמצה בזמן הזה דאורייתא (וכמו שכתב בהלכות חמץ פ"ו ה"א) לדידיה יש לפרש דטעמא דאין יוצאין במצת טבל משום דהוי מצוה הבאה בעבירה וכמו שכתב הר"ן ז"ל, ונראה דכך הבינו הרמ"ך ז"ל בהגהותיו והרב המגיד ז"ל בביאורו להלכות חמץ (שם) דדעת הרמב"ם ז"ל דאין יוצאין במצת טבל משום דמצוה הבאה בעבירה הוא, ע"ש. ונתיישבו דברי הרמב"ם ז"ל שפסק דלא כרבי שמעון ואף על פי כן כתב דאין יוצאין במצת טבל, ודוק.

ד

מיהו הדרנא בי מהא, דהרי לפי מה שכתב הצ"ח עצמו משם תוספות סוכה (ל' א')

מצה בזמן הזה דרבנן, ומשני תלמודא: "קסבר כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון", ע"ש. (ושם מבואר דאף רב יוסף ורב ששת סוברים דבמצה בזמן הזה אמרינן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ע"ש).

נמצינו למדים שרב ששת סובר שמצה בזמן הזה דרבנן, ואם כן יש לומר דכל דאוקי רב ששת לההיא דאין יוצאין במצת טבל דאתיא כרבי שמעון דאיסור חל על איסור, ולא קאמר רב ששת דאין יוצאין במצת טבל מטעם דהוי מצוה הבאה בעבירה, הוא משום דאזיל לטעמיה דמצה בזמן הזה דרבנן, ובכהאי גוונא ליכא למיפסל משום מצוה הבאה בעבירה וכנ"ל, ולפיכך הוזקק רב ששת למימר דאתיא

ג. ורבינו הרא"ש ז"ל בפסקיו לפסחים (פ"ב סימן י"ח) כתב שהרמב"ם ז"ל סובר דאין אדם יוצא ידי חובה במצה גזולה משום דבעינן לכם וליכא, ע"ש. וכבר הרגישו גדולי בתראי ז"ל שיש לומר בדעת הרמב"ם ז"ל דהא דלא יוצאים במצה גזולה הוא משום מצוה הבאה בעבירה ולא מדין לכם, וכמתבאר בדברי הרב המגיד ז"ל בהלכות חמץ (פ"ו ה"א), וכמו שכתבו בערוך לנר סוכה (ל"ה ב') ושפת אמת פסחים (ל"ו ב'), ע"ש. ועיין מה שכתב הגאון נצי"ב ז"ל בביאורו לספרי (פרשת שלח פסקא ד', דל"ב ע"ב) ע"ש, ואכמ"ל. ועיין בדברינו לקמן סוף אות ה'. [וכתב הרדב"ז ז"ל בתשובותיו (סימן אלף ת"ד): "וכלל גדול יש לי, כל מקום שאני רואה מחלוקת בדברי הרמב"ם ז"ל אני סומך על דברי בעל מגיד משנה שהיה אדם גדול ובקי וכו', וכיון שבא לפרש דברי הרמב"ם ז"ל דקדק בהם כל הצורך", ע"ש. ושם (בסימן אלף תע"ז) כתב הרדב"ז ז"ל: "אין בכל הראשונים מי שהוא בקי בלשון הרמב"ם ז"ל יותר מבעל מגיד משנה ז"ל, לפי שהוא נתן אל לבו לפרש דבריו ועבר על כולו והיה סדור לפניו כשלאחר ערוך, וכל שכן אנו יתמי דיתמי שנחלוק עליהם ככונת הרמב"ם ז"ל", ע"ש. וכיוצא בזה כתב עוד הרדב"ז ז"ל במקומות רבים, ולדוגמא אציין לעיין אלף רמ"ה, וסימן אלף תקכ"א, וסימן אלף תרפ"ט, וסימן ב' אלפים קפ"ה, וסימן ב' אלפים רי"ז) ובשו"ת רדב"ז ח"ז הנקרא דברי דוד (סימן כ"ה, ד"ב ע"ג), ע"ש. וזו לשון מרן ז"ל בכסף משנה הלכות טוען ונטען (פ"ד ה"ד): "הר"ן ונימוקי יוסף לא ירדו לסוף דעת הרמב"ם ז"ל ולא דקדקו בדבר, ולפיכך השיאו דעת הרמב"ם לדעת אחרת, והרב המגיד כיוון יפה לדעתו ודקדק יפה בלשונו, ושפתים ישק", ודוק והבן. ועוד עיין מה שכתבו בזה בשירי כנסת הגדולה (כללי הפוסקים אות ו'), והגאון חיד"א ז"ל במחזיק ברכה יו"ד (סימן ס"ט), והגאון קרי לב יו"ד ח"ג (ו), והגר"ח פאלאג'י ז"ל בשו"ת סמיכה לחיים יו"ד (סימן ג', ד"ט ע"ד), והגר"י ידיד ז"ל בשו"ת שארית יוסף ח"ג אה"ע (סימן א' עמוד קי"ג) וח"מ (סימן ג' עמוד קצ"ג), ונתבאר בכללים דילן, ויותר אכמ"ל].

מצי רב ששת למימר דטעמא משום מצוה הבאה בעבירה, ודוק.

ומכלל דברינו שאף למאן דאמר מצוה בזמן הזה דרבנן עיקרה מן התורה וכנ"ל, יש להבין מאי קא קשיא ליה לרבינו הצ"ח ז"ל שכתב דבשלמא לרבא דסובר מצוה בזמן הזה דאורייתא ניהא מתניתין דפסלה מצוה דטבל והיינו משום מצוה הבאה בעבירה, אלא לרב אחא בר יעקב דסובר דמצוה בזמן הזה דרבנן ליכא למימר דאין יוצאין במצת טבל משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, שהרי התוספות כתבו דמצוה דאין עיקרה מן התורה לכולי עלמא לא איפסלה משום מצוה הבאה בעבירה וכמובאים דבריו בארוכה לעיל (אות א'), דלהאמור לא קשיא כלל, דהרי אף לרב אחא בר יעקב דמצוה בזמן הזה דרבנן מכל מקום עיקרה מן התורה וכמשנ"ת, ואם כן אף לדידיה מצוה דטבל פסולה מדין מצוה הבאה בעבירה, ודברי הצ"ח ז"ל צריכים אצלי ביאור על שלא כתב כן, ונדחק טובא בקושיא זו וקאמר דרב אחא בר יעקב סבירא ליה כרבינא, אף שתלמודא דחה דברי רבינא וקאמר דמחזורתא כרב ששת, וכמפורש בהצעת הסוגיא המובאת בריש דברינו, והוא דוחק רב, וכפי שיראה כל מעיין, וצל"ע.

[גם לא הבינותי היטב דברות הצ"ח ז"ל במה שכתב דאליבא דרב אחא בר יעקב דוחק לאוקמי מתניתין דמייירי בזמן הבית דאז לכולי עלמא מצוה מן התורה, וכפי שהבאנו לעיל (אות א')] דבריו בארוכה, ובעניותי לא ידעתי מדוע דוחק לאוקמי בכהאי גוונא והלא בהדי

דאף למאן דאמר דבמצוות דרבנן ליכא לפיסולא דמצוה הבאה בעבירה הני מילי במצוות דרבנן דלית להו עיקר מן התורה, אבל במצוות דרבנן דאית להו עיקר באורייתא אף הוא מודה דאיפסלו משום מצוה הבאה בעבירה, ובסימן י"ג (אות ב' ד"ה ותו) הבאנו לרבים מגדולי גאוני בתראי ז"ל שכתבו כן ע"ש, והרי מצוה בזמן הזה אף למאן דאמר דרבנן מכל מקום **יש לה עיקר בתורה**, שהרי כבר הבאתי לעיל בסמוך לשון התלמוד בפסחים (קט"ז ב') שאמרו דרב אחא בר יעקב סובר מצוה בזמן הזה דרבנן, וכל דתקון רבנן **כעין דאורייתא תקון** ע"ש, וכבר לימדונו חכמים בגיטין (ס"ה ב') דלא אמרינן דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון אלא רק במילי **דעיקרן מן התורה** ע"ש, ושמע מינה דמצוה בזמן הזה עיקרה מן התורה, ודוק. וכן ראיתי לגאון המובהק מהר"ש דרומז ז"ל בשו"ת בית שלמה או"ח (סימן י"ד ד"ז סע"א ורע"ב) שכתב כן כדבר פשוט שמצוה בזמן הזה אף למאן דאמר דהוי דרבנן מיקרי דעיקרה מן התורה, והוא ז"ל אף לא טרח להוכיח זאת ע"ש¹, וכן הגאון מטעלו ז"ל בשו"ת עדות ביהוסף (סימן י"ד סוף ענף ט') כתב דמצוה בזמן הזה עיקרה מן התורה, ע"ש. וזו לשון הגר"א רגולר ז"ל בשו"ת יד אליהו ח"ב (כתבים אות כ' סק"ג ד"ג סע"א): "בפרק ערבי פסחים [קט"ז ב'] אמרינן דכולי עלמא סבירא להו דמצוה בזמן הזה מיקרי יש לו עיקר בתורה אף למאן דאמר מצוה בזמן הזה דרבנן", ע"ש. ולפיכך תמהני על מה שכתב בשו"ת חסד לאברהם מהדורה קמא או"ח (סימן ס"ח, דנ"ה רע"א) שמצוה בזמן הזה אין לה עיקר בתורה ע"ש, וצ"ע. ולפי זה תו הוה

ד. ופשיטא שכתב כן מכח מה שביארנו כאן, דגבי הגאון האדיר בעל בית שלמה זצ"ל לא כתיב ביה ונעלם, דשר התורה היה, וכמו שהארכתי בחיבורי זר זהב הנדמ"ח שבסוף ספר זהב שבא (סימן ד') עיין שם באורך בעיזוז נפלאות תורת הגאון בית שלמה זיע"א.

בעבירה, וכדכתב כל זה הצ"ח (שם, והובא לעיל אות א'). ויש לומר דהכי נמי סובר הרמב"ם ז"ל **דמתניתין** אתיא ככולי עלמא ואף כחכמים אתיא, ואזיל הרמב"ם ז"ל לטעמיה "שלעולם הרמב"ם ז"ל מהדר לקיים סתם משנה ולא לדחותה" כלשון רבינו החזון איש זצ"ל בספרו (דמאי סימן ט' ס"ק כ"א) ע"ש. ונתיישבה קושיית הלחם משנה ז"ל דאף דפסק הרמב"ם ז"ל כרבנן ודלא כרבי שמעון, דאיסור חל על איסור, מכל מקום את **משנתנו** לא העמיד התלמוד דאתי רק כרבי שמעון, ורק את **הברייתא** העמיד רב ששת כרבי שמעון, ואכן משנתנו אתיא ככולי עלמא ואף כרבנן, ואין אדם יוצא ידי חובה במצת טבל ומשום מצוה הבאה בעבירה, ועלו דברי הרמב"ם ז"ל שפיר, ודוק.

ואחר החיפוש מצאתי בס"ד לגאון האדיר מהרש"ז מלובלין זצ"ל בספרו הבהיר שו"ת תורת חסד או"ח (סימן ל' אות ה') שהאריך בדברי הרמב"ם ותירץ כן, ולחיבת הקודש אביא דבריו בקצרה, שמתחילה רצה ליישב דברי הרמב"ם ז"ל שהביא רב ששת דאזיל לטעמיה דמצה בזמן הזה דרבנן לכן הוזקק לאוקמי דאתיא כרבי שמעון שהרי דרבנן ליכא למצוה הבאה בעבירה וכדכתבו התוספות סוכה (ל' סע"א), מה שאין כן לדידן דקיימא לן דמצה בזמן הזה דאורייתא בלאו הכי אין יוצאין במצה של טבל משום מצוה הבאה בעבירה, ואין צריך לאוקמי מתניתין כרבי שמעון.

אבל חזר בו הגאון תורת חסד ז"ל מתירוץ זה משום שבמקום אחר הוכיח וביאר שהרמב"ם אינו סובר כתוספות דסוכה הנ"ל,

מתניתין דיוצאין במצת דמאי ולא במצת טבל תני נמי הלכתא **דחלות תודה ורקיקי נזיר** וכנ"ל (אות א'), וילמדו חלות תודה ורקיקי נזיר על מצת טבל דמיירי בזמן המקדש, ואמאי קאמר רבינו הצ"ח ז"ל דדוחק לאוקמי בכהאי גוונא. ולפי זה לא קשיא מידי אדרב אחא בר יעקב, דאיהו אוקי למתניתין בזמן הבית ואז מצה מן התורה ופסולה מצת טבל מדין מצוה הבאה בעבירה, ודוק. ואחר כך ראיתי בצ"ח שם (ד"ה רש"י ד"ה דמאי) שכתב: "ואף שכתבתי דדוחק לאוקמי משנתנו דוקא בזמן הבית, אבל גם איפכא אי אפשר לאוקמי משנתנו דוקא בזמן הזה, ועוד שהרי במשנתנו שנינו חלות תודה, ואם כן על כרחך גם בזמן הבית מיירי ואז מצה גם לרב אחא בר יעקב דאורייתא ולא חזי ליה משום מצוה הבאה בעבירה", ע"ש. וי"ל].

ה

וחשבתני בס"ד ליישב דברי הרמב"ם ז"ל באופן זה, דהנה אמת נכון הדבר שרב ששת אוקי לברייתא דקתני בה דאין יוצאין במצת טבל משום דכל שאיסורו משום כל תאכל חמץ אתה יוצא בו ידי מצה יצא זה שאין איסורו משום כל תאכל חמץ אלא משום כל תאכל טבל, דאתיא כרבי שמעון דסובר דאין איסור חל על איסור, אבל רק **לברייתא** זו קאמר רב ששת דאתיא כרבי שמעון משום דקתני בה **טעמא** דמי שאיסורו משום כל תאכל חמץ וכו', אבל מתניתין דילן דרק קתני בה דאין יוצאין במצת טבל ולא קאמר תנא טעמא דמילתא, יש לומר דאתיא ככולי עלמא, וטעמא דמילתא דאין יוצאין במצת טבל הוא משום דהוי מצוה הבאה

ה. וכל כך דבוק ואדוק הרמב"ם ז"ל בסתמי המשניות עד "שדרכו - כדרך התלמוד - לעקם פירוש המשנה כדי לפרשה לפי הפסק", וכלשון הגאון נצי"ב ז"ל בהעמק שאלה (שאלתא ל' אות ד, ושם שאלתא קכ"ח אות א' דס"ג ע"ב), עיין שם.

חל על איסור ידרוש הכי מי שאיסורו משום בל תאכל נבלה לחודיה, יצא זה שאיסורו משום בל תאכל נבלה וטמאה, עכ"ל הר"ש. והגרע"א ז"ל בגליון הש"ס כאן תמה על דברי הר"ש ז"ל שהרי על תירוץ רבינא שתירץ כיוצא בזה פריך תלמודא מידי בלבד כתיב, אלא מחוורתא כרב ששת.

אמנם פשוט שהר"ש מפרש בגמרא דמאי דאמר מחוורתא כרב ששת היינו

שבפירוש **לשון הברייתא** דקתני בהדיא מי שאין איסורו משום בל תאכל חמץ בזה אין לומר כשינויא דרבינא רק כרב ששת, אבל **משנתנו** דפסחים אתיא ככולי עלמא, ולרבנן דרבי שמעון דבעינן הכי מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ לחודיה וכנ"ל, וכן דעת הרמב"ם גם כן, ואתי שפיר.

וסיים התורת חסד ז"ל: "והנכון לומר שהרמב"ם והר"ש לא גרסו כגירסתנו מידי בלבד **כתיב** (ועיין רש"י), אלא גרסי מידי בלבד **קאמר**, והיינו על הברייתא, ועיין שם שעוד האריך בנפלאות תורתו, זיע"א.

הרי שכבר הגאון תורת חסד ז"ל תירץ כאמור, והוכיח כן גם מחולין (ק' ב'), ותלי"ת שזכינו לדעתו הגדולה. ובוא וראה דחכם עדיף מנביא, שראיתי בדקדוקי סופרים לפסחים (שם) שהגירסא **בתלמוד כתב יד** היא מידי בלבד **קאמר**, וקאי אברייתא, וכפי שהגיה הגאון תורת חסד ז"ל מדעתו הרמה, ותורת אמת על לשון התורת חסד זיע"א. [מצאתי עכשיו שכבר הגאון מהרי"ט אלגאזי ז"ל בשו"ת שמחת יום טוב (סימן מ"ב דקס"ו סע"ב) תירץ את דברי

ותו תקשי ליה לרבי שמעון גופיה למה לי קרא דאין יוצאין במצת טבל ותיפוק ליה משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, שהרי בסוכה (ל' א') מתבאר דרבי שמעון גופיה דסובר דפסול מצוה הבאה בעבירה דאורייתא, ודוחק לומר דהוא אסמכתא וכו', ותו דרב ששת גופיה בגמרא דפסחים קאי לפרש **הברייתא** דילפא לפסול טבל מקרא דלא תאכל חמץ ולא קאי **אמתניתין**, ואם כן אין זה תלוי בדרב ששת לטעמיה.

ולבן כתב הגאון תורת חסד ז"ל באופן אחר ליישב דברי הרמב"ם ז"ל, דהרמב"ם ז"ל היה מסביר דהא דאוקי רב ששת הברייתא כרבי שמעון דאין איסור חל על איסור היינו רק משום דברייתא איתא להך לישנא "יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל" דמשמע לישנא דאיסור חמץ אינו חל על איסור טבל, אבל לעולם **משנתנו** דשנינו בה דאין יוצאין במצת טבל אתיא ככולי עלמא ואף כחכמים.

והנה בחולין (ק' ב') מוכיח התלמוד דרבי יהודה סובר דאין איסור חל על איסור מדתניא: "רבי יהודה אומר יכול תהא נבלת עוף טמא מטמא בגדים בבית הבליעה, תלמוד לומר נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה, מי שאיסורו משום בל תאכל נבלה יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבלה אלא משום בל תאכל טמאה" ע"ש, והוכחת הגמרא שם היא רק מלישנא דרבי יהודה דאמר שאין איסורו משום בל תאכל נבלה וכו', אבל עצם הדרשה מקראי דרשינן לכולי עלמא, וכדכתב כן הר"ש ז"ל בטהרות (פ"ט מ"ג): "ולמאן דאמר איסור

ו. והיא שאלת הראשונים ז"ל על אתר הכא בפסחים, עיין תוספות הרשב"א משאנן ז"ל ותוספות רבינו פרץ וחידושים המיוחסים לרישב"א וחידושי רבינו דוד בונפיד וחידושי הר"ן ז"ל, ועיין בסימן י"ב (דף קל"ב), ואכמ"ל.

אחר והוא מטעם מצוה הבאה בעבירה וכו', וכל אלו דברים זרים והעיקר כדעה ראשונה, עכ"ל.

נמצינו למדים שלפי רב ששת שאוקי **לברייתא** כרבי שמעון, מינה נמי **דמשנתנו** רק כרבי שמעון אתיא, וזה אי אפשר לומר (לפי סברת הרב המאירי ז"ל) ולכן נקטינן לעיקר הלכה כרבינא, וטעמא דאין יוצאין במצת טבל הוא שכל שיש במצה איסור נוסף על כל תאכל חמץ אין יוצאין בו. והיינו דפריך אהיא דקתני דאין יוצאין במצת טבל **פשיטא**, ולא מטעמא דמצוה הבאה בעבירה קא פריך, אלא משום דיש בה איסור נוסף של איסור חמץ, ואנן בל תאכל חמץ קאמרין, דכל שאסור משום בל תאכל חמץ יוצאין בו, וכל שיש בו איסור נוסף של חמץ אין יוצאין בו, ומשני שבטבל דרבנן עסקינן. והא דאסיקו דמחורתא כרב ששת היינו שבישוב הסוגיא ודברי הברייתא מחוורים דבריו מדברי רבינא, אבל לענין פסק הלכה כרבינא. [ובצד מה דבריו ז"ל כדברי הגאון תורת חסד ז"ל, אבל בטעמא דמתניתין פליגי, דלרב המאירי טעמא דמתניתין משום רבינא, ולאידך או משום מצוה הבאה בעבירה וכדפירשו בעל ההשלמה והר"ן ז"ל, או שבביאור דברי המשנה לא נחלקו רבינא ורב ששת וכמתבאר בתורת חסד הנ"ל].

ולדברי רבינו המאירי ז"ל מצאנו מנוח לדברי הרמב"ם ז"ל, דהא דפסק הרמב"ם ז"ל דאין יוצאין במצת טבל הוא מטעמא דיהיב רבינא למשנתנו דבעינן דלא יהא איסור אחר מעורב בו, ולא מטעמא דמצוה הבאה בעבירה פסל הרמב"ם למצת טבל, ופסק כרבנן דרבי שמעון, ונתייבשה קושיית הלחם משנה, ודוק. [ועיין שו"ת תורת חסד (שם) שכתב דאין לפרש בדעת הרמב"ם משום מצוה הבאה בעבירה, דאין דרך הרמב"ם לפסוק נגד פשטות סתמא

הרמב"ם כנ"ל, וכיוון הגאון תורת חסד לדעתו, ע"ש].

מיהו ראיתי שהרבה מרבתינו הראשונים ז"ל לא כתבו כן, אלא כתבו דאחר דמוקי רב ששת **לברייתא** כרבי שמעון, **מתניתין** דקתני בה אין יוצאין בטבל נמי **כרבי שמעון** אתיא, ולרבנן יוצאין בטבל, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל במלחמות ה' פ"ק דפסחים (ד"ג ס"א), וכן כתב בחידושים המיוחסים לריטב"א ז"ל לפסחים (שם, עמוד צ"ח), וכן כתב בחידושי רבינו דוד בונופיד ז"ל (שם דף קצ"ו), וכן כתב בחידושי מהר"ם חלוואה ז"ל לפסחים (שם, ר"צ ע"ב), ועיין גם בספר ההשלמה (שם דף א'), ובלקוטות הרמב"ן ז"ל לפסחים שם, ובחידושי הר"ן ז"ל שם ועוד, ולפי דבריהם אכתי תקשי לן ומאי איכא למימר.

ו

וראיתי חידוש נפלא בדברי רבינו המאירי ז"ל לפסחים (שם, דקי"ב ע"ב) שכתב: "ממה שכתבנו למדת שהטבל שלא נתקן כל צרכו וכו' אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, ואף על פי שהעמידה רב ששת לדעת רבי שמעון שסובר שאין איסור חל על איסור בשום צד וכו', הא לדעת רבנן הואיל ואיסור חמץ חל על טבל יוצא בטבל - אי אפשר לומר כן, שאם כן משנתנו שלא כדעת חכמים, ועוד היאך אמרו למעלה אבל לא בטבל, **פשיטא**, והרי חכמים מתירין בו, אלא ודאי אינו כן, ואף על פי שאמרו אלא מחורתא כרב ששת, לישוב הסוגיא לבד נשתבחו הדברים, לא לענין פסק, הא לענין פסק הלכה כרבינא דפירש הטעם מפני שכל שאיסור אחר מעורב בו אין יוצאין משום מצוה. ויש טורחים להעמיד דברי רב ששת ושלא לאסרו (למצת טבל) מצד איסור מעורב, אלא שאף הם פוסקים כמשנתנו מצד

ובתב עלה חד מן קמיא רבינו הרמ"ך ז"ל בהגהותיו: "נראה כי בכאן פסק דאין אדם יוצא חובתו בדבר שיש בו עבירה משום מצוה הבאה בעבירה, דמצה גזולה אינה מן התורה דהא לא כתיב בה מצתכם. ויש לתמוה עליו מסוגיא דסוכה וההיא פעיאתא היא דא (סוכה ל"א א') אף על גב דיתבינן בסוכה שיש בה עבירה, וההיא דאוונכרי דקאמר ליגזוז אינהו אלמא לא היא מצוה בעבירה. מכל מקום מדאקשי בפסחים (ל"ה ב') גבי מתניתין דאבל לא בטבל פשיטא, משמע דחיישינן למצוה הבאה בעבירה, דאי להא לא חיישינן

דגמרא דמשמע דבמצה של טבל ליכא משום מצוה הבאה בעבירה רק מקרא דלא תאכל חמץ ע"ש, ולפי רבינו המאירי ז"ל אתי שפיר טפי, ודוק!].

וזו לשון הרמב"ם ז"ל בהלכות חמץ (פ"ו ה"ז):
 "אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו כגון שאכלה טבל או מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו או שגזלה. זה הכלל כל שמברכין עליו ברכת המזון יוצא בה ידי חובתו וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון אין יוצא בה ידי חובתו".

ז. והנה אחר שרבינו המאירי ז"ל אדוק ודבוק במשנת ושיטת הרמב"ם ז"ל, ורגיל לפסוק ולבאר הסוגיות כוותיה כמפורסם, וזו לשון הרדב"ז ז"ל בתשובותיו (סימן אלף רצ"ו): "גם הרב המאירי ז"ל רגיל בשיטת הרמב"ם ז"ל וכו' ע"ש (ונכפלה תשובה זו בשו"ת הרדב"ז ח"ז המכונה דברי דוד (סימן ל"ג) וידוע שיש שם בחלק ז' תשובות רבות שכבר נדפסו בשאר חלקי תשובות הרדב"ז, וכדכתבינא במקומו בס"ד), וכן כתב גם הגאון המובהק הרד"ל ז"ל בתשובותיו (סימן ג', ד"ב ע"א): "דרכו של הרב המאירי ז"ל להמשך תמיד אחר הרמב"ם ז"ל", ע"ש. והגר"ד זינצהיים ז"ל בספרו יד דוד שבת מהדורה בתרא (דכ"ט ע"א ד"ה דעבד) כתב: "הרב המאירי ז"ל ברוב הפעמים נוטה לדברי הרמב"ם ז"ל", ע"ש. ובביאור הגרי"פ פרי"א ז"ל לספר המצוות של רב סעדיה גאון ז"ל ח"א (עשה י"ט דקל"ו ע"ד) כתב: "ודברי הרמב"ם הן הן דברי המאירי, וכדרכו ז"ל להמשך אחר דברי הרמב"ם", ע"ש.

ויש ללמוד ולהבין ולהשכיל כוונת הרמב"ם ז"ל מתוך דברי רבינו המאירי ז"ל, ואם רבינו המאירי ז"ל כתב בסתם ולא הביא שהרמב"ם ז"ל חולק, שמעינן מינה שכן סבירא ליה בדעת הרמב"ם ז"ל וכדכתב הסבא קדישא הגאון מהרש"א אלפנדרי ז"ל בפסקו על איסור הקראים לבוא בקהל ה' ונדפס בספר גדולי ארץ ישראל (דף פ"ח), ובתשובותיו בפסק ביטול היתר מכירת קרקע בשמיטה ונדפס בספר שו"ת הסבא קדישא ח"א (סימן כ"ב, דס"ד ע"א ד"ה וכן) ע"ש, וזכורני שגם הגאון המאיר בתורתו האור שמח ז"ל בספרו בכמה מקומות כתב כן שמדברי הרב המאירי ז"ל השכלנו לעמוד על דברי רבינו הרמב"ם ז"ל, וקשה עלי החיפוש לציין היכן כתב כן. [שו"מ לאור שמח ז"ל בחידושי לניזיר (ח' א', דק"ה סע"ב) שכתב: "וכבר עמדו ותמהו המחברים על דברי הרמב"ם, ומצאתי לאור המאיר בספר המאירי - ודע דמחיבור המאיר הזה תופע נהרה להביט בוזהר דברי רבינו בכמה מקומות" וכו' עיין שם, ועוד עיין שם (דק"ג רע"א), ודוק].

ולפי זה בנידון דידן נמי שלא כתב הרב המאירי ז"ל שהרמב"ם סובר כיש טורחים דמצת טבל אין יוצא בה משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, אם כן ברור היה בעיניו ז"ל שהרמב"ם ז"ל כוותיה סבירא ליה ופסק רבינא, ואיצטמיד חצבא דילן בס"ד, ודוק היטב.

וכמו שכתב הרב המגיד, ואדרבה כן מוכח דאי אכולהו קאי אמאי הוזקק הרמב"ם ז"ל לפרט מצת טבל ומצת גזל, לימא בסתמא אין אדם יוצא במצה אלא במצה שמברכין עליה ברכת המזון, ומדפירט שמע מינה דהכלל בעבור שאר דוגמאות, ואילו הללו מטעם אחר הם, דמצת טבל ומעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו אין יוצאין בה משום דבל תאכל חמץ כתיב וכרבינא וכנ"ל, ומצה גזולה משום דלכם בעינן וכדכתב הרא"ש ז"ל **ברעת הרמב"ם** עיין בפסקיו פסחים (פ"ב הי"ח), ודוק היטב. [ומה שמבואר בפירוש המשניות לרמב"ם ז"ל נדרים (פ"ב מה) שטבל מיקרי מצוה הבאה בעבירה - עיין מה שכתב בזה התורת חסד (שם, דע"ח ע"ב), ודוק].

ולדרך זו נתיישבו גם דברי רש"י ז"ל שכתב במשנה (ד"ה והכהנים) דהא דאין ישראלים יוצאים בחלה ותרומה הוא משום דכתיב לא תאכל חמץ וכו' מי שאינו מוזהר על חימוצו אלא משום חמץ אתה יוצא בו ידי חובת מצה, יצא זה שאסור משום איסור אחר, וכן בגוף הסוגיא (שם ד"ה דמאי) כתב רש"י דהא דאין יוצאין במצת דמאי משום שמי שאיסורו משום בל תאכל חמץ **לברו** אתה יוצא בו משום מצה, יצא מי שיש לו איסור אחר, ותמה הצ"ח דהא כרבינא הוא, והלא תלמודא מסיק דמחורתא כדרב ששת, ועוד עיין שו"ת בית יצחק יו"ד ח"א (סימן קס"ב, וסימן קס"ג אות ג', וסימן קס"ה אות א' ואות ד') מה שכתב שם ליישב דברי רש"י ז"ל. ולפי רבינו המאירי ז"ל אתי שפיר בפשיטות, ודוק שרש"י ז"ל לא פירש במשנה כשאר ראשונים (כר"ן ובעל ההשלמה ועוד) שהטעם שאינו יוצא בטבל משום מצוה הבאה בעבירה הוא, והרי זה מורה בעליל דסובר כרבינו המאירי ז"ל, ונתיישבו דברי רש"י ז"ל בפשיטות, ושלמה משנתו, ודוק.

מאי מקשי פשיטא, דהא קיימא לן כרבנן דאיסור חל על איסור ואתי איסור חמץ וחייל איסור טבל ויש בו משום בל תאכל חמץ וצ"ע, עד כאן דברי הרמ"ך ז"ל.

ולפי האמור דהרמב"ם ז"ל פסק כרבינא דבעינן מצה שרק משום איסור חמץ אית בה ואז יוצאין בה ידי חובה ולא משום מצוה הבאה בעבירה הוא, נתיישבו כל ההדורים ונתפשטו כל הקמטים, ואין סתירה במשנת הרמב"ם ז"ל וכל השמועות מחוורות, וכדרכו זיע"א, וכפי שיראה המעיין, ודוק.

ובי תימא דאי הכי דהרמב"ם ז"ל כרבינו המאירי ז"ל סבירא ליה, דהא דאין יוצאין במצת טבל משום דאיסור נוסף מעורב בו, ולא משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, והרי ריהטת לשון הרמב"ם ז"ל (שם) אינה מורה כן, שהרי מיד שכתב שאין יוצאין במצת טבל ומצה גזולה כתב "זה הכלל כל שמברכין עליו ברכת המזון יוצאין בו, וכל שאין מברכין עליו אין יוצאין בו", ולכאורה משמע דהא דאין יוצאין ידי חובה באכילת מצת איסור הוא משום מצוה הבאה בעבירה, ועיין מה שכתב הרמב"ם בהלכות ברכות (פ"א הי"ט וה"כ).

הא לאו מכרעא כלל, דלעולם אימא לך דמצת טבל אין יוצאין בה משום קרא דבל תאכל חמץ, דכל דאיסורו משום בל תאכל חמץ לחודיה יוצאין בו וכל שנוסף ומעורב בו איסור אחר אין יוצאין בו וכנ"ל, והאי כללא דיהיב הרמב"ם ז"ל לבר ממצת טבל וגזולה קא יהיב, וכדכתב הרב המגיד ז"ל שם, שהרי המשנה בפסחים הזכירה עוד סוגי מצות שאין יוצאין בהם כמו חלה ותרומה (לישראלים) ומעשר שני והקדש שלא נפדו, ובעבור אלו נתן הרמב"ם ז"ל את כללו שהרי הזכירם בהלכות ברכות (שם)